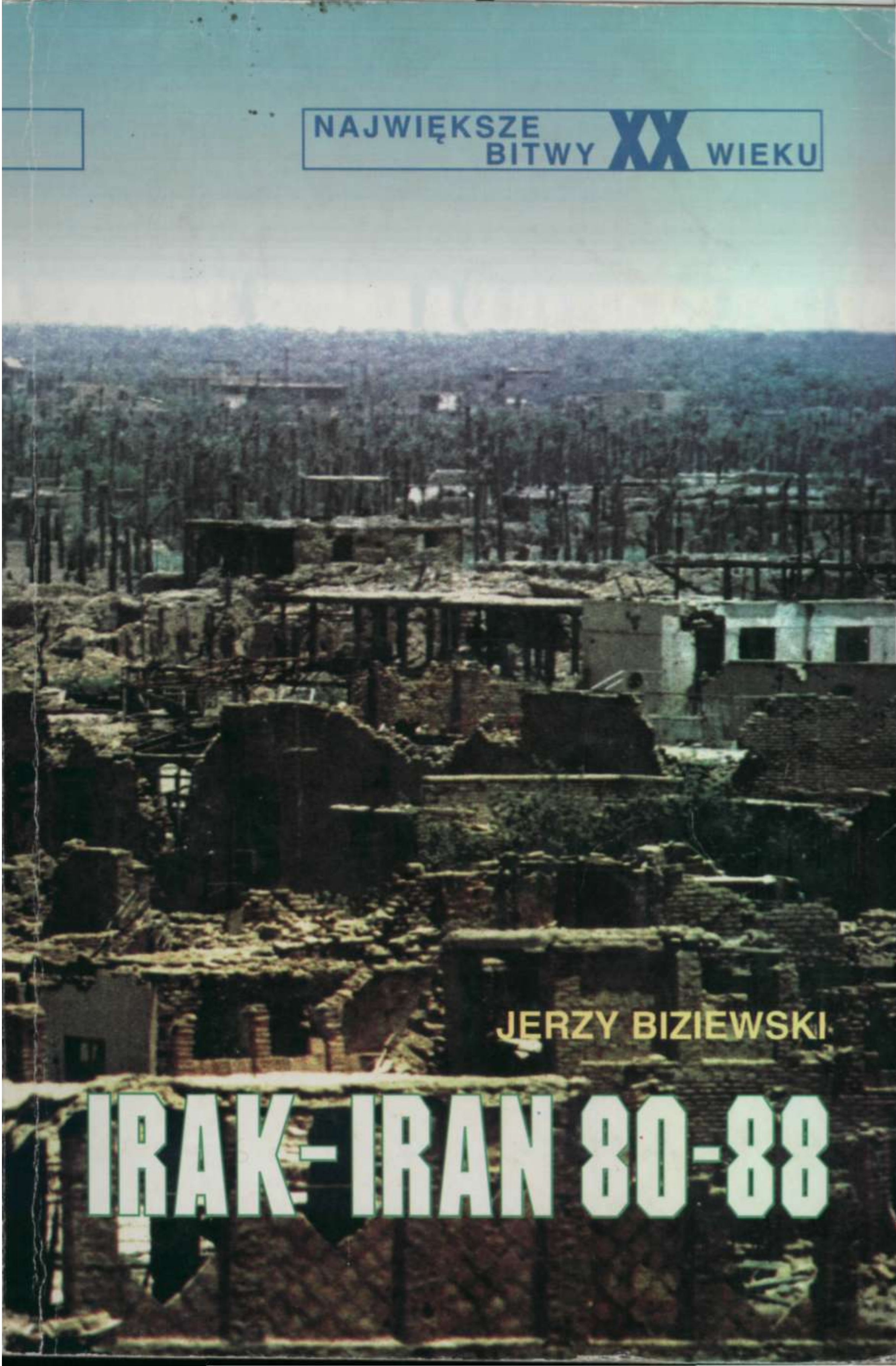
NAJWIĘKSZE BITWY XX WIEKU

JERZY BIZIEWSKI

IRAK-IRAN 80-88

NAJWIĘKSZE BITWY XX WIEKU

JERZY BIZIEWSKI

IRAK IRAN 80-88

altair

Na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat ingerencja w wewnętrzne sprawy sąsiada oraz roszczenia terytorialne kilkakrotnie przeradzały się w serię incydentów zbrojnych między wojskami Iraku i Iranu. Jednak rozsądek i obawy rządzących elit pozwalały uniknąć eskalacji konfliktu i otwartej wojny. Kruchą stabilizację zakończyły wydarzenia lat 1979-1980. Co popchnęło dynamicznie rozwijające się i dysponujące olbrzymim potencjałem gospodarczym, związanym z posiadanymi złożami ropy naftowej, kraje do wyniszczającej, bezsensownej wojny?

9 lutego 1979r. wybuchła w Iranie rewolucja islamska, której jednym z pierwszych efektów było proklamowanie 1 kwietnia Islamskiej Republiki Iranu. Irak uznany został za jednego z głównych wrogów nowego państwa, a jego przywódców oskarżono o zdradę wartości islamu i zażądano utworzenia Irackiej Republiki Islamskiej. Uzasadnieniem miał być fakt, że iraccy szyici, którzy stanowili większość religijną w kraju, byli rządzeni przez polityków wywodzące się głównie spośród muzułmanów - sunnitów. Istniejące różnice wyznaniowe między członkami obu odłamów islamu próbował wykorzystać nowy przywódca Iranu ajalollach Chomeini. Jego apele spotkały się z pozytywnym odzewem duchowieństwa szyickiego w Iraku. Nawiązano współpracę mającą doprowadzić do realizacji haseł rewolucji islamskiej również w Iraku.

Prawie w tym samym czasie co Chomeini w Iranie, pełnię władzy państwowej w Iraku skupił Saddam Husscin. 16 lipca 1979r. został on prezydentem państwa. Jego ambicją było uczynienie Iraku dominującą potęgą w rejonie Zatoki Arabskiej (Perskiej). Husscin obawiał się przeniesienia rewolucji islamskiej na terytorium Iraku, tym bardziej, że sytuację wewnętrzną w państwie komplikowała aktywna działalność opozycji. Niezwłocznie więc po objęciu władzy przystąpił do jej likwidacji. W czerwcu i lipcu 1979r. aresztowano około 3000 osób, a 8 sierpnia 22 z nich stracono w egzekucji publicznej. W grudniu 1979r. Hussein ostrzegł Chomeiniego przed wspieraniem opozycji i zagroził, że może to doprowadzić do zerwania układu pokojowego i przejścia do innych działań. W kwietniu 1980r. w Iraku aresztowano przywódcę szyitów irackich ajatollacha Muhammada Bakr as-Sadra i około 40 członków

Ajatollach Cliomcini pozdrawia lliini zwolenników podczas demonstracji w Teheranie. Luty 1979r.

opozycji szyickiej, oskarżając icli o współudział w nieudanym zamachu na ministra spraw zagranicznych i wicepremiera Tarika Aziza. M.Bakr as-Sadr został zamordowany w czasie śledztwa, a część opozycjonistów stracono. Ponadto zatrzymano wówczas i wydalono z Iraku 35000 szyitów irackich podejrzanych o sprzyjanie opozycji. Jednocześnie irackie służby specjalne zintensyfikowały pomoc dla opozycji w Iranie.

W odpowiedzi ajatollach Chomeini zwrócił się poprzez radio do żołnierzy i oficerów irackich sil zbrojnych o obalenie Saddama Husseina. Armia iracka nic zareagowała na powyższy apel. Zamiary przywódców irańskich dokonania przewrotu rządowego w Bagdadzie oraz rozszerzenia rewolucji islamskiej na Irak nic powiodły się. Jednocześnie w Iranie wiele prowincji było bliskich wojny domowej ze względu na walki między zwolennikami i przeciwnikami Chomciniego. W lipcu 1980r. wykryto spisek przeciwko nowej władzy. Aresztowano wówczas około 500 oficerów i podoficerów. 50 z nich stracono, a 200 osób otrzymało wyroki długoletniego więzienia. Poważne

problemy sprawiały mniejszości narodowe. Do pacyfikacji ruchów separatystów kurdyjskich i arabskich, wspomaganych przez służby specjalne Iraku zaangażowano znaczne siły. Akty terroru wobec cudzoziemców i własnej ludności, zajmowanie siłą ambasad, wrogie wypowiedzi przywódców irańskich pod adresem wysoko uprzemysłowionych państw świata, spowodowały zerwanie stosunków dyplomatycznych z wieloma z nich oraz naruszenie więzi gospodarczych. Inflacja i chaos gospodarczy pogłębiały trudną sytuację wewnętrzną.

' W czerwcu 1980 r. stosunki dyplomatyczne między Irakiem a Iranem zostały zawieszone.-Obie strony potęgowały roszczenia terytorialne i otwarcie wspierały zbrojną opozycję. Jednocześnie rozpoczęto rozmieszczanie znacznej ilości wojsk wzdłuż granicy. W kilkudniowych odstępach wybuchały incydenty zbrojne, za wywołanie których strony wzajemnie się oskarżały. Napięcie sięgnęło szczytu gdy 17 września Hussein wypowiedział układ pokojowy z Iranem oskarżając jego przywódców o ingerencję w politykę wewnętrzną Iraku, uaktywnianie opozycji oraz nic uzasadnione roszczenia terytorialne.

Próba aneksji przez Irak irańskiego Chuzestanu stała się kolejną i chyba główną przyczyną wybuchu wojny. Konflikt o tę prowincję sięga XVII w., kiedy w jej granicach istniał emirat Kabide, nazywany też Arabislanem. W 1823r. księstwo podbiła Persja, a w 1924r. szach Iranu Reza Khan nadał prowincji jej dzisiejszą nazwę, zakazał używania języka arabskiego, przesiedlił część tubylczej ludności w inne regiony kraju wprowadzając na jej miejsce rdzennych Persów. W latach siedemdziesiątych mieszkało w Chuzestanie jedynie 40% ludności pochodzenia arabskiego. Stanowili oni bazę ruchu separatystów arabskich wspieranych przez irackie służby specjalne. Od kwietnia do czerwca 1979 r. w Khorramshahr i Abadanie miały miejsce duże demonstracje arabskie, w czasie których żądano autonomii prowincji. Wystąpienia tłumiono przy użyciu policji i wojska irańskiego - zginęło wówczas 700 osób, a 300 zostało rannych.

Iraccy j>rz_ywódcy, *przekonam o masowości* arabskiego ruchu w Chuzestanie, postrzegali dwa scenariusze oderwania tego obszaru od Iranu. Pierwszy z nich zakładał uwolnienie prowincji w wyniku arabskiego powstania, wspomaganego przez irackie służby specjalne. Drugi wariant przewidyw; połączenie uprzednio wymienionych działa z operacją zaczepną wojsk irackich skicre wanych do opanowania ważniejszych miast szlaków komunikacyjnych. Podnóże Ge Zagros miało stanowić nową granicę miedź Irakiem a Islamską Republiką Iranu. Ni spodziewano się większego oporu Irańcz; ków ze względu na destabilizację sił zbro nych, zaangażowanie znacznej części jedne stek w tłumieniu powstań w Kurdystanie Azerbejdżanie oraz wewnętrzne walki pol tyczne.

"Przyłączenie Chuzestanu do Iraku zwie kszałoby powierzchnię kraju o 118000 km Liczba ludności wzrosłaby co najmniej o milion. Główną zdobycz stanowiłyby jedna zasobne pola ropy naftowej oraz rozwinięt przemysł. Nie bez znaczenia były równie uprawy bawełny, ryżu, winorośli, palm da ktylowych, hodowle owiec. Irak zyskiwalb także swobodny dostęp do Zatoki Perskie wraz z nowoczesnymi portami. Sporny szła wodny Szatt al-Arab znalazłby się w cen trum południowej części państwa, jako wyła cznie iracka arteria wodna.

Zlewisko rzek Tygrys, Eufrat i Karur będące częścią granicy iracko-irańskiej, słu żyło obu krajom jako ważna droga komuni kacyjna - tu usytuowane były porty Basra Abadan i Khorramshahr. Kilkakrotnie ju: dochodziło do sporów między obu państwa mi odnośnie zasad korzystania ze szlaku Układ z 1937r. między Irakiem a Iranen ustanawiał granicę państwową wzdłuż naj głębszego koryta rzeki. Przyznawał on Ira nowi Abadan i polewę szerokości szlaki wodnego na odcinku długości 9 km naprze ciw Khorramshahr. Gwarantował swobodę nawigacji i przewidywał wspólne oczyszcza nic dna oraz konserwację urządzeń rzecz nych.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych Irak zgłaszał roszczenia do kotwicowisk w Khorramshahr oraz do wyspy Abadan. Żądał, aby statki irańskie były wprowadzane przez pilotów irackich. 19 kwietnia 1969r. ogłoszono Szatt al-Arab rzeką iracką i zakazano wpływać statkom innych bander bez *zezwolenia* fraku. Na każde z powyższych *wystąpień Iran odpowiadał* odmownie, a ruch statków płynących do portów irańskich osłaniano użyciem okrętów weyjennych.

W wyniku porozumień algierskich w 1975r., sporna droga wodna stała się bezpieczna przez kolejne pięć lat. 17 września

1980r. iracki przywódca Hussein odwołał układ i po raz kolejny ogłosił Szatt al-Arab rzeką iracką. Jednocześnie narzucił ograniczenia żeglugi statków irańskich. Doszło do incydentów zbrojnych, wzdłuż szlaku wodnego wybuchły ciężkie walki.

Kontrola Szatt al-Arab zapewniałaby Irakowi znaczne dochody z tytułu opłat celnych, za usługi we wprowadzaniu statków innych bander do portów irańskich, za korzystanie ze szlaku. Irak mógłby także wpływać na ilość i rodzaj towarów transportowanych tą drogą poprzez określenie ich kontyngentów. Uzyskałby także możliwość oddziaływania na Iran, który nadzorował żeglugę przez Cieśninę Ormuz w południowej części Zatoki Perskiej.

Jeszcze jedną przyczyną wybuchu wojny był spór o granicę lądową, która została wytyczona po układzie w Erzerum zawartym między Turcją a Persją w 1847r. Jej przebieg nakreślono wówczas na tyle niedokładnie, że w ciągu następnych prawie 150 lat każda ze stron rościła pretensje do strategicznych - według niej - rubieży terenowych.

Obszary przyznane Irakowi na podstawie układu algierskiego z 1975r. znajdowały się w pobliżu miast Khanagin, Qasr e-Shirin, Nasrabad, Kalantani, Mandali, Zubatye, Bawra, Nafr Khan, Mehran. Ich łączna powierzchnia wynosiła 430km2, a szerokości poszczególnych odcinków wahały się w granicach od 3 do 16 km. Iran nie wykonał postanowień układu. Kontrola tych terytoriów przez Irak umożliwiłaby utworzenie wysuniętej rubieży obronnej pozwalającej powstrzymać ewentualne operacje zaczepne wojsk irańskich w kierunku Bagdadu. Równie ważnym był fakt, że w pobliżu niektórych spornych obszarów, tuż przy granicy, znajdowały się pola ropy naftowej. Przesunięcie granicy wykluczałoby konkurencję i przysporzyłoby znacznych korzyści ekonomicznych.

W lipcu 1980r. S. Hussein zażądał, aby Iran zwrócił sporne terytoria. Od 6-14 września irackie wojska przekroczyły dotychczasową granicę i zajęły około 350 km^2 terytorium od Qasr e-Shirin do Musian. W ciągu następnego tygodnia miały miejsce starcia zbrojne na niewielką skalę. Wprawdzie nie były one intensywniejsze niż na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, ale ruchy dużych jednostek irackich świadczyły, że tym razem Hussein zdecydował się na większą operację wojskową.

ISLAM

"Islam" oznacza poddanie się woli Allaha (Boga) i jest religią monoteistyczną, której początki sięgają 622 roku, kiedy to, według słów Mahometa, Bóg objawił mu swoje prawa. Islam oparty jest na następujących zasadach:

1. Przestrzeganiu nauk Świętej Księgi - Koranu.

2. Postępowaniu w życiu codziennym na podobieństwo Proroka.

3. Stosowaniu się do zgodnej opinii gminy muzułmańskiej.

4. Wyciąganiu wniosków z podobnych, mających miejsce w przeszłości przypadków.

Mahomet urodzony ok. 571r. w Mekce i mieszkający tam przez większą część życia, w swoich naukach potępiał niesprawiedliwość społeczną, nieuczciwość bogatych i krzywdę słabszych. Posłuch znalazł wśród młodego pokolenia oraz biednych. Początkowo w samej Mekce zgromadził wokół siebie niewielką grupę ludzi, którzy porzucili dawne wierzenia. Zarówno Mahomet, jak i jego zwolennicy byli prześladowani, co spowodowało, że nocą 16 lipca 622r. opuścili Mekkę i udali się do miasta Jathrib (obecnie Medyna). Datę tę uważa się za początek ery muzułmańskiej. W Medynie Mahomet został przywódcą formalnym społeczności oraz sędzią pierwszej gminy muzułmańskiej. Przez kolejne lata walczył o zdobycie Mekki, co nastąpiło w 630r. na dwa lata przed jego śmiercią.

Mahomet nie pozostawił męskiego potomka, w związku z czym wyłonił się problem jego następcy (kalifa). Po wielu naradach wybrano nim teścia Proroka - Abu Bakra. Przyczynił się on, jak i jego następca - Osman ibn Affan - do rozszerzenia wpływów islamu poza Płw. Arabski. W wyniku sporów Osman został zamordowany. Przy poparciu stronnictwa legitymistów wybrano na kalifa zięcia Mahometa - Alego ibn Abu Taliba. Przeciwko niemu zbuntowała się jednak część plemion arabskich. Nastał okres walk, które doprowadziły do podziału islamu na dwa wielkie odłamy: szyitów (szi'at Ali - partia zwolenników Alego) i sunnitów (sunna - obyczaj Proroka odtwarzany na podstawie czynów i opowieści).

Aktualnie szyici stanowią ok. 85-97% Irańczyków, 45-57% Irakijczyków i 60% mieszkańców Bahrajnu. W pozostałych krajach muzułmańskich odłamem dominującym są sunnici.

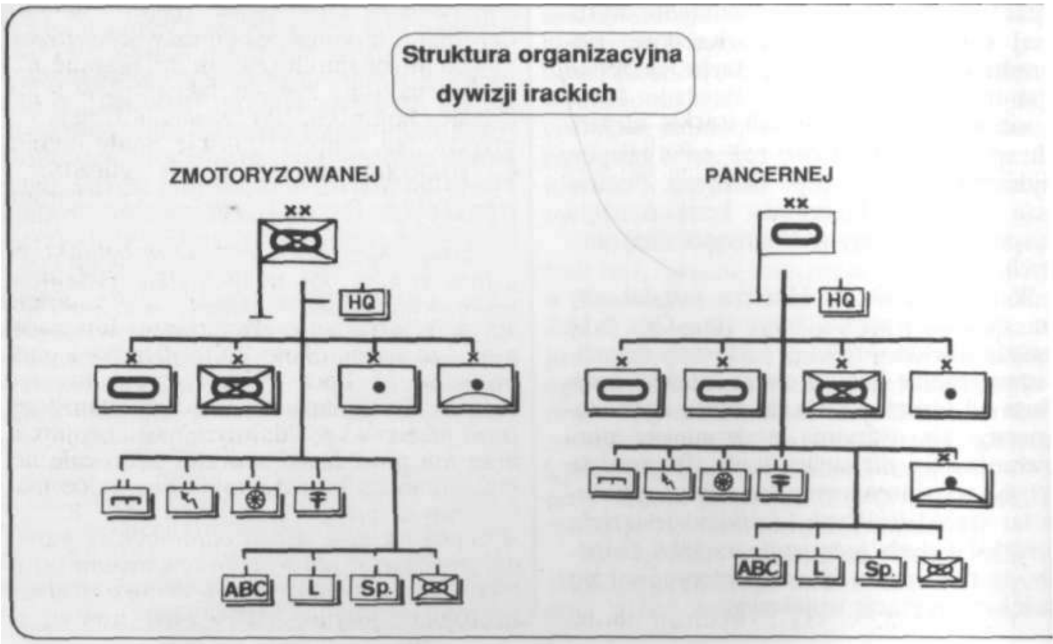
Przepisy religijne w obu odłamach są bardzo podobne, a ich wyznawców można odróżnić po odmiennych elementach stroju, pewnych zwyczajach i symbolach.

Dowództwo irackie przewidywało rozbicie irańskich sił zbrojnych i opanowanie w ciągu 10-14 dni części Chuzestanu oraz prowincji Dam do linii wytyczonej miastami Qasr-e Shirin, Naft-e Shah, Mehran, Musian, Dezfuł, Shushtar, Haft Gel, Khalafabad, Bandor c-Shahpur. Następnie zamierzano przystąpić do rozmów pokojowych stawiając rząd w Teheranie wobec faktów dokonanych. Główne uderzenia wojsk irackich silami 3, 6, 12 DPanc, 1, 5 DZ, 32 i 33 BP planowano wykonać na południowym odcinku frontu, w kierunku: Basra, Ahwaz, Haft Gel. Pomocnicze operacje zaczepne miary być zrealizowane przy wykorzystaniu 9, 10 DPanc, 7 DZ, 2 i 8 DPG na centralnym odcinku granicy iracko-irańskicj i ich celem było zdobycie miasta i bazy wojskowej Dczful oraz rubieży przełęczy górskich leżących na wschód od miast Qasr-e Shirin, Gilan, Ilam. Powodzenie tych działań prowadziłoby do uchwycenia głównych skrzyżowań dróg i przełęczy w górach Zagros co spowodowałoby zablokowanie wojskom irańskim kierunków przeciwudcrzen na Bagdad. Liczono się z możliwością wybuchu powstania kurdyjskiego w obszarze między miastami: Mosul, Irbil, As-Suloymaniya, Tuz Khurmatu i koniecznością wydzielenia 4 DPG i 11 DP do jego stłumienia.

Warto zauważyć, że dowództwo irackie nie miało doświadczenia w planowaniu i realizacji większych operacji militarnych. Dowódcy większych związków taktycznych ł mianowani na stanowiska na zasadzie lo; ności w stosunku do Saddama Hussei Mniejsze znaczenie miały ich kompeteni Wywiad wojskowy skupiał swą działalm na problemach politycznych, dlatego mięi innymi, ocena sytuacji militarnej w Ira okazała się błędna. Dowództwo irackie i niżyło próg ryzyka i kosztu wojny ponie\ uwypuklono walory bojowe własnych sil obniżono możliwości obronne Iranu. W skom irackim brakowało efektywnego szl lenia oraz przygotowania do działań w o racjach powietrzno-lądowych.

W ostatnich latach przed wybuch wojny dokonano znacznych zakupów uzb jenia. Rozbudowywano również strukt organizacyjne. Za tymi zmianami nie s jednak kształcenie kadr dowódczych i sh technicznych. Szkoleni za granicą oficerom nie nadążali z przekazywaniem wiedzy temat zasad korzystania z nowoczesne sprzętu bojowego. Po zakończeniu krótk go cyklu nauczania byli oni przenoszeni kolejnych garnizonów, jednakże pozii wiedzy w szkolonych jednostkach okazał niewystarczający.

Problemem irackich sił zbrojnych b stosunki wewnętrzne. Główną rolę w utr maniu dyscypliny odgrywał pion polityc; partii Baas, który funkcjonował dzięki si konfidentów. Armia przechodziła serię d matycznych czystek, obejmujących oficer

SIŁY ZBROJNE IRAKU

Do realizacji założonych planów Irak dysponował siłami zbrojnymi złożonymi z wojsk lądowych, powietrznych i marynarki wojennej. Główną rolę wyznaczono wojskom lądowym, które liczyły 200 000 żołnierzy służby czynnej i 256 000 rezerwistów. Zgrupowanie operacyjne wydzielone do działań zaczepnych zorganizowane było w pięć dywizji pancernych (3, 6, 9, 10, 12 DPanc), trzy dywizje zmechanizowane (1, 5, 7 DZ), trzy dywizje piechoty górskiej (2, 4, 8 DPG), jedną dywizję piechoty (11 DP) i kilka samodzielnych brygad (m.in. brygadę piechoty morskiej, brygadę powietrzno - desantową). W odwodzie naczelnego dowódcy trzymano Dywizję Ochrony Prezydenta (DPanc), trzy dywizje zmechanizowane, trzy dywizje piechoty. Najwyższym związkiem organizacyjnym był korpus armijny w składzie od dwóch do czterech dywizji i kilka samodzielnych brygad. Do uderzenia na Iran i pacyfikacji Kurdystanu przygotowywano cztery korpusy armijne (1, 2, 3, 4 KA).

Podstawowe wyposażenie tych wojsk stanowiło: 2750 czołgów (50 T-72, 100 AMX-30, 2500 T-54, -55, -62, 100 T-34), 2500 bojowych wozów piechoty i transporterów opancerzonych (bwp-1, BTR-50, -60, -150, SKOT), 1040 dział polowych, 26 wyrzutni rakiet taktycznych, 12 wyrzutni rakiet taktyczno-operacyjnych), 1200 dział i wyrzutni rakiet przeciwlotniczych.

Struktura organizacyjna oraz uzbrojenie poszczególnych związków taktycznych były zróżnicowane.

Irackie siły powietrzne liczyły 38 000 żołnierzy. Dysponowały one 332 samolotami bojowymi i zorganizowane były w 6 eskadr MiG-21 (115 samolotów), 4 eskadry MiG-23 (80 samolotów), 4 eskadry Su-20 (60 samolotów), 3 eskadry Su-7B (40 samolotów), jedną eskadrę Tu-22 (12 bombowców), jedną eskadrę Il-28 (10 samolotów), jedną eskadrę Hunter (15 samolotów). Lotnictwo sił lądowych wyposażone było w: 260 śmigłowców, w tym 41 Mi-24, 47 Alouette III, 44 Gazelle, Wessex i Puma oraz 128 śmigłowców transportowych i ogólnego przeznaczenia (35 Mi-4, 15 Mi-6, 78 Mi-8). Siły powietrzne mogły korzystać z 20 lotnisk, których większość znajdowała sie w centralnej części kraju. Lotnictwo charakteryzował niski stopień efektywności. Spośród 115 samolotów przechwytujących MiG-21 tylko 60 mogło być wykorzystanych w pierwszych dniach wojny. Powyższe siły planowano użyć do uderzeń na bazy lotnicze i wojsk lądowych przeciwnika, obiekty gospodarcze o znaczeniu militarnym, wsparcia nacierających związków taktycznych, izolacji pola walki, desantów taktycznych i innych zadań.

Irackie siły morskie liczyły 4250 marynarzy i wyposażone były w 1 fregatę (szkolno-bojową), 12 okrętów patrolowych, 5 trałowców, 17 okrętów desantowych. Bazowały one w Umm, Qasr, Al Faw i Basrze. Marynarkę wojenną przewidywano użyć do blokowania ujścia Szatt al-Arab, wspierania działań wojsk lądowych w walkach o Abadan, wykonania uderzeń na irańskie urządzenia przeładunkowe na wyspach Kharq i Noruz.

podejrzanych o sympatie do Kurdów, Irackiej Partii Komunistycznej, szyickiej opozycji itp.

Mimo wielu niedomagań irackie zgrupowanie uderzeniowe, utworzone z najlepszych jednostek, stanowiło znaczny potencjał. Niektóre związki taktyczne posiadały doświadczenia bojowe. 3 DPanc brała udział siedem lat wcześniej w wojnie przeciwko Izraelowi 2, 4, 8 DPG i 11 DP pacyfikowały w ostatnich dwóch latach Kurdystan. Część oficerów szkoliła i wspomagała oddziały Palestyńskiego Ruchu Oporu.

W przeciwieństwie do zamierzeń Iraku irański plan wojny miał charakter obronno-zaczepny. Dowództwo sił zbrojnych Iranu zmierzało do wykrwawienia irackich zgrupowań uderzeniowych w uporczywej obronie pozycyjnej w górach Zagros, na rubieżach poza rzekami Szatt al-Arab, Kharkheh, Karun, Dezoraz na przedpolach miast Abadan, Khorramshahr, Alwaz, Dezful, Shushtar, Musian, Mehran. W czasie operacji obronnej miano dokonać mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych oraz przegrupować nowo sformowane związki taktyczne w rejon działań bojowych. Po załamaniu natarcia przeciwnika, wojska irańskie miały przejść do kontrofensywy, rozbić siły najeźdźcy i przenieść działania wojenne na terytorium Iraku.

Poważnym problemem Iranu był fakt, że regularne siły zbrojne nie cieszyły się zaufaniem nowej ekipy rządzącej. Do września 1980r. rozstrzelano, aresztowano lub zwolniono ze służby około 8000 oficerów i podoficerów. 16 lipca 1979r. zaczęto tworzyć Korpus Strażników Rewolucji Islamskiej, jako przeciwwagę "dawnych" sił zbrojnych. Stan ten powodował znaczne osłabienie armii, mimo że Iran dysponował wysoce manewrowymi związkami pancernymi i lotnictwem wojsk lądowych. Prawic 77% ogólnej ilości czołgów irańskich było sprzętem drugiej generacji, gdy tymczasem Irak miał na uzbrojeniu jedynie 1% równic nowoczes-

REPUBLIKA IRACKA

Powierzchnia: 438.300 km², ludność: 12.770.000 (1979), 17.700.000 (1990). Stolica: Bagdad - 3.206.000 (1977), 5.300.000 (1988). Jednostka monetarna - 1 dinar iracki = 1000 filów.

Ludność: Arabowie (75%), Kurdowie (18%), Irańczycy (1%), inne narodowości (6%). Średnia gęstość zaludnienia - 41 osób na km². Główne wyznanie - Islam. W miastach mieszka ok. 68% ludności. Większe miasta: Al-Basra, Mosul.

Gospodarka. Irak jest krajem surowcowo-rolniczym. Największym źródłem dochodów jest wydobycie i przetwórstwo ropy naftowej. Wydobywa się także gaz ziemny, siarkę, fosforyty. Rozwija się przemysł przetwórczy. W Iraku rozwinięte jest rzemiosło, zwłaszcza tkactwo. Użytki rolne zajmują 21% powierzchni kraju. Sieć komunikacyjna słabo rozwinięta. Główny port morski: Al-Basra. 98% eksportu obejmuje ropa naftowa.

Ustrój polityczny. Republika - państwo demokracji ludowej. Najwyższym organem władzy państwowej jest Rada Dowództwa Rewolucji. Przewodniczący Rady jest równocześnie prezydentem republiki, szefem rządu, głównodowodzącym sił zbrojnych. Parlament - Zgromadzenie Narodowe (250 deputowanych), wybierany na 4 lata, jest organem doradczym. Władza wykonawcza należy do rządu, którego skład ustala prezydent.

ISLAMSKA REPUBLIKA IRANU

Powierzchnia: 1.648.000 km², ludność: 35.510.000 (1978), 56.3 mln (1990), Stolica: Teheran - 4.716.000 (1977). Jednostka monetarna - 1 rial = 100 dinarów.

Ludność: Persowie (45%), Tadżycy (20%), Azerowie (15%), Kurdowie (8%) i inne narodowości (12%). Średnia gęstość zaludnienia 34 osoby na km². Główne wyznanie - Islam. W miastach mieszka ok. 50% ludności. Większe miasta: Tabriz (600 tys.), Isfahan (580 tys.), Meszed (480 tys.), Sziraz (400 tys.), Abadan (350 tys.).

Gospodarka. Iran jest krajem surowcowo-rolniczym z rozwijającym się przemysłem przetwórczym. Przemysł wydobywczy (ropa naftowa, gaz ziemny, wydobycie miedzi, rud chromu, antymonu, ołowiu, niklu, żelaza, siarki) dostarcza ponad 70% wartości dochodu narodowego.

Główne gałęzie przemysłu przetwórczego: rafinacja ropy naftowej, przemysł włókienniczy, cukrowniczy, młynarski, tytoniowy, cementowy, skórzany, metalowy, odzieżowy, hutnictwo żelaza, przemysł środków transportu i maszynowy. Duże znaczenie ma rzemiosło, zwłaszcza wyrób dywanów. Ziemie uprawne zajmują ok. 10% powierzchni kraju. W rolnictwie pracuje około 40% dorosłej ludności. Rybołówstwo - na Morzu Kaspijskim i w Zatoce Perskiej. Sieć komunikacyjna słabo rozwinięta.

Ustrój polityczny. Republika o charakterze teokratycznym, tzn. życiem społeczno-politycznym kieruje duchowieństwo muzułmańskie. Najwyższą dożywotnią władzę sprawuje przywódca duchowo-polityczny. Od grudnia 1979 roku do czerwca 1989 roku - ajatollah Chomeini. Organem ustawodawczym jest jednoizbowy parlament - Zgromadzenie Narodowe (270 deputowanych), wybierane na 4 lata w wyborach powszechnych.

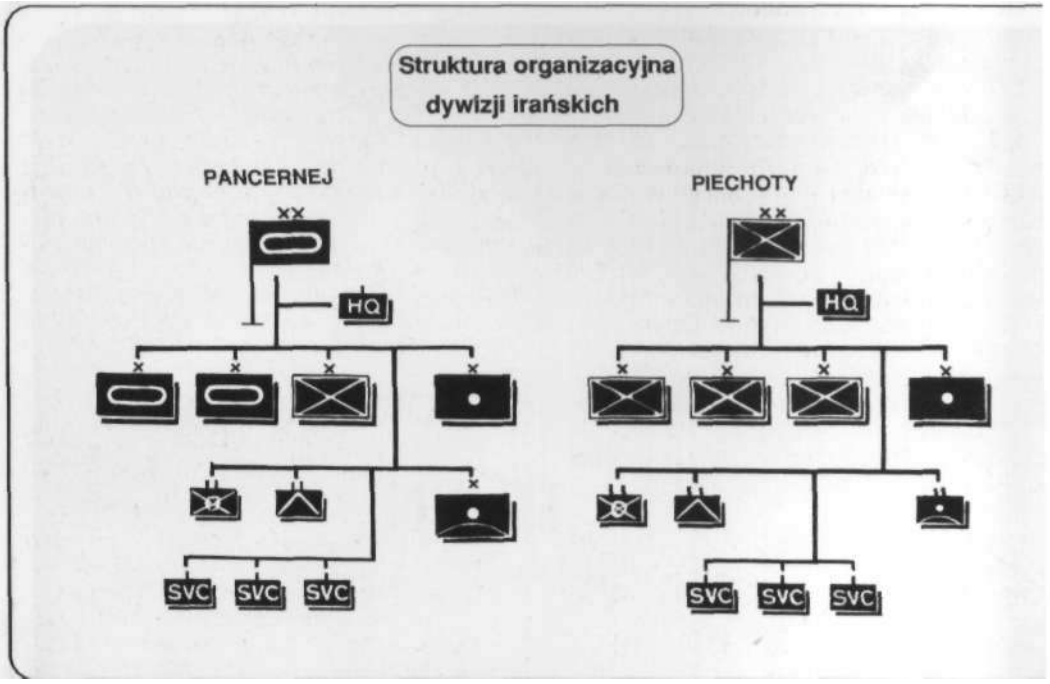
WARUNKI NATURALNE W OBSZARZE WALK

Na południu obszar Chuzestanu był dogodny do prowadzenia działań lądowych w porze letniej poza przypadkami burz piaskowych występujących przeważnie we wrześniu. Przeszkodę stanowiły rzeki Karun i Karkheh oraz miasta Khoramshahr i Abadan. W porze deszczowej niżej położone tereny stawały się nieprzejezdnymi dla pojazdów wojskowych.

Na środkowym odcinku frontu znajdowały się tereny bagienne i rozlewiska o łącznej powierzchni ok. 30000 km². W czasie pory deszczowej głebokość bagien wynosiła ok. 3m, latem zaś ich powierzchnia kurczyła się do 1/10 obszaru zimowego. Na tym obszarze ruch pojazdów wojskowych był możliwy tylko po drogach. Jedynie w okolicach Basry możliwy był ruch na przełaj.

Na północy walki toczyły się w górach (do 3700 m n.p.m.). Był to teren łatwy do obrony, a ruch wojsk pancernych i zmechanizowanych był możliwy tylko w rejonach nielicznych przełęczy. Zimą opady śniegu blokowały wszelki ruch na parę miesięcy.

ZSRR
TURCJA
MORZE KASPIJSKIE
Tabriz
Mosul
IRAN
Teheran
Kirkuk
Hamadan
Kermanshah
Habanija
Bagdad
Tygrys
Al Kut
Dezful
IRAK
Eufrat
Ahwaz
Nasirija
Khorramshahr
Abadan
Basra
Al Faw
W. Khark
KUWEJT
Zat. Perska
Bushehr
ARABIA SAUDYJSKA

nych wozów bojowych. Jednakże problemy logistyczne i brak fachowców powodowały że tylko 33% irańskich czołgów Chieftain i 70% M-60 było sprawnych. Najwięcej problemów miano z układami chłodzenia i zasilania. Wojska pancerne utraciły co najmniej 30% oficerów, spośród tych którzy pozostali po pierwszych czystkach w 1979r.

Wiele do życzenia pozostawiał poziom wyszkolenia wojsk lądowych. Irańska piechota i wojska pancerne przygotowywały się głównie do działań obronnych, brakowało doświadczeń z ćwiczeń w natarciu. O podejściu do problematyki szkolenia świadczy przykład jednej z dywizji pancernych. Na krótko przed rewolucją islamską doradcy amerykańscy ocenili, że związek taktyczny szkolony przez nich jest bardzo dobrze przygotowany do działań i zalecili aby sprawdzone wzorce przenieść do innych jednostek. Wówczas, w obawie przed intensywnym wysiłkiem czekającym całość wojsk pancernych i piechoty, rozesłano najlepszą kadrę pokazowej dywizji po całym kraju, motywując to potrzebą przekazania doświadczeń. Oczywiście osiągnięto efekt przeciwny. Poziom wyszkolenia dywizji doświadczalnej obniżył się gwałtownie, a pozostałych związków taktycznych nie uległ poprawie.

W wyniku dezercji, braków w zaopatrzeniu, aktów sabotażu, część jednostek była tak zdezorganizowana, że olbrzymi problem stanowiła mobilizacja rezerw. Związki taktyczne uzupełniono stażnikami rewolucji i ochotnikami. Byli to głównie Irańczycy \ gnani kilka miesięcy wcześniej z Iraku oi mieszkańcy miejscowości przygraniczny Tylko jedna dywizja pancerna i dwie dywi piechoty były w pełni ukompletowane. N które związki taktyczne reorganizowano, i z 1 i 2 DP utworzono nową Dywizję C< tralną.

W siłach powietrznych brakowało nov czesnego sprzętu radioelektronicznego n poznania i śledzenia celów oraz sprawm systemów dowodzenia. Poważny probli stanowiła logistyka. Informacje odnosi rozmieszczenia zapasów materiałowych, c: ści zamiennych, uzbrojenia i amunicji : warte w sieci komputerowej były bezuży czne, ponieważ dyski z bazami danych zos ły zabrane przez doradców zagraniczn) lub zniszczone w czasie rewolucji. Nałożo przez Stany Zjednoczone embargo spov dowało, że większość irańskich samolot bojowych była niezdolna do działań. Ws stkim 77 najnowocześniejszym w siłach t wietrznych F-14 brakowało systemów i prowadzania pocisków "Phoenbc". Część : molotów przeznaczano do rozbiórki, a umożliwić przygotowanie do lotów inn> maszyn. Sity powietrzne w dniu wybuc wojny dysponowały jedynie 150 pilotami.

Warto dodać, że Irak przez cały c; konfliktu miał możliwość kupowania brc drogą legalną, z czego korzystał posiada; magazyny i bazy rezerwowe nawet pc własnymi granicami. Iran z przyczyn poli

-% cznych (embargo) i ekonomicznych czynił zakupy na znacznie mniejszą skalę i najczęściej niejawnie.

Z uwarunkowań polityczno-geograficznych wynikało, że wojska irańskie miały bronić kraju na froncie szerokości 700 km. Dwie dywizje (28, 64 DP) skierowano do pacyfikacji powstania kurdyjskiego w obszarze ograniczonym miastami: Rezayeh, Sananday, Sarab. Od Qasr-e Shirin do Mehran zamierzano wykorzystać 81 DPanc i 84 DP. W obszarze między miastami Mehran, Abadan, Dezful planowano użyć 92 DPanc, 12 i 77 DP oraz dwie samodzielne brygady. Sity te byty jednak niewystarczające do zorganizowania skutecznego oporu. Sytuację polepszało jedynie rozmieszczenie na terenie Chuzestanu większej ilości oddziałów Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej.

Żołnierze iraccy w gaju palmowym w pobliżu Khorramshahr.

SIŁY ZBROJNE IRANU

W wojnie przeciwko Irakowi główną rolę wyznaczono wojskom lądowym. Liczyły one 150000 żołnierzy w służbie czynnej i 400000 rezerwistów. W ich skład wchodziły: trzy dywizje pancerne (16, 81, 92 DPanc), sześć dywizji piechoty (1, 12, 28, 64, 77, 84 DP) oraz kilka samodzielnych brygad (m.in. jedna brygada pancerna, jedna brygada piechoty morskiej, dwie brygady powietrznodesantowe, dwie brygady lotnictwa wojsk lądowych). Ponadto w strefie przygranicznej, na krótko przed wojną, rozmieszczono część jednostek tworzonego od roku Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej (około 30000 żołnierzy) i jednostek ochotniczych Basiji. Siły te organizacyjnie podporządkowane były dowództwu Frontu Południowego (prowincja Chuzestan i Ilam) oraz dowództwu Frontu Zachodniego (Kurdystan). Podstawowe wyposażenie tych wojsk stanowiło 1735 czołgów (400 M-47/48, 460 M-60A1, 875 Chieftain), 1075 bojowych wozów piechoty i transporterów opancerzonych (250 Scorpion, 325 M-113, 500 BTR-50), ponad 1000 dział polowych (330 M-104 105 mm ciągn., 112 M-114 155 mm hb ciągn., 14 M-115 203 mm, 440 M-109 155 mm shb, 38 M-107 175 mm shb, 14 M-110 203 mm shb, 72 BM-21 wyrzutnie rakietowe), 1800 dział przeciwlotniczych (m.in. 100 ZSU-23-4, zestawy rakiet Hawk, 5 dywizjonów rakiet plot Rapier, 25 zestawów Tigercat).

Irańskie siły powietrzne liczyły 65 000 ludzi i dysponowały 445 samolotami bojowymi. Zorganizowane były w 10 eskadr F-4D/E (188 samolotów), 8 eskadr F-5E/F (166 samolotów), 4 eskadry F-14A (77 samolotów), eskadrę RF-4E (14 samolotów). Lotnictwo irańskie planowano użyć głównie do osłony własnych wojsk i obiektów strategicznych oraz wykonania uderzeń przeciwko odwodom operacyjnym przeciwnika, jego lotniskom i obiektom gospodarczym o znaczeniu militarnym. Ponadto dysponowano 205 śmigłowcami bojowymi AH-1S oraz 439 śmigłowcami transportowymi i ogólnego przeznaczenia. Przewidywano wykorzystać je do bezpośredniego wsparcia walczących wojsk, rozpoznania, wysadzania desantów taktycznych i innych zadań.

Marynarka wojenna Iranu składała się z 20 000 marynarzy i wyposażona była w 3 niszczyciele, 4 fregaty, 4 ścigacze, 9 okrętów polowych, 5 poszukiwaczy min, 14 poduszkowców, 4 okręty desantowe, 6 patrolowych łodzi latających oraz szereg jednostek pomocniczych. Przed tymi siłami postawiono zadania ochrony urządzeń naftowych oraz portów, zapewnienie swobody żeglugi własnym statkom, a także wsparcie wojsk lądowych w pasie nadmorskim.

Czołg T-62 Armii Irackiej należący do 4 Korpusu Pancernego walczącego w 1982 w rejonie Basry

Irański czołg produkcji brytyjskiej Chieftain Mk.5

Pojazdy specjalne na podwoziu radzieckich i niemieckich samochodów ciężarowych należące do Korpusu Chemicznego Armii Irackiej

Komandosi iraccy w samochodzie terenowym UAZ

OPERACJA ZACZEPNA WOJSK IRACKICH

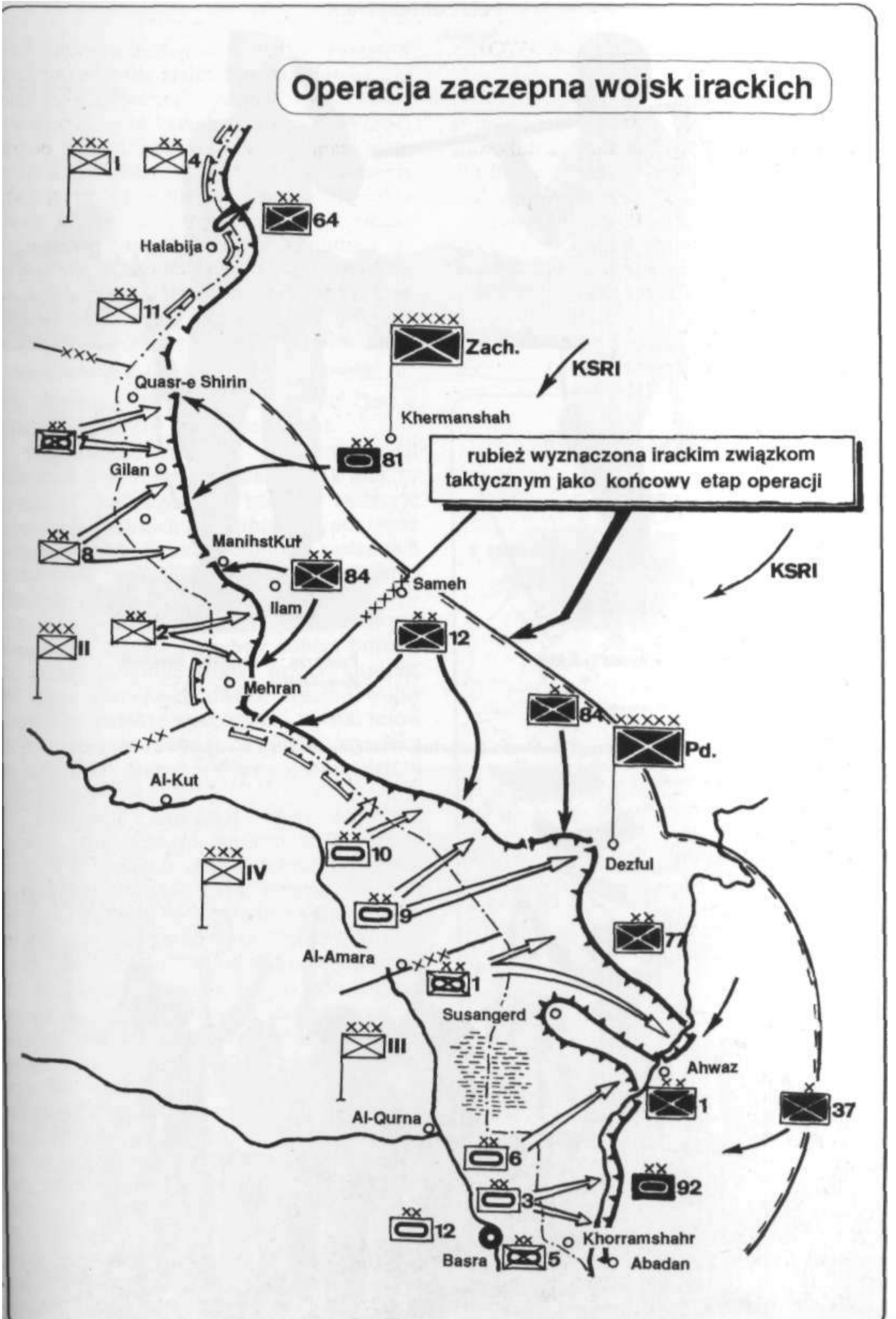
O świcie 22 września 1980r. ofensywa iracka rozpoczęła się bitwą o panowanie w powietrzu. Samoloty irackie zaatakowały irańskie bazy lotnicze, rejony dyslokacji wojsk lądowych, zakłady przemysłowe w Teheranie, Dezful, Abadanie, Hamadanic, Kermanshah, Bushehr, Mahanie, a także przepompownie i urządzenia wydobywcze na wyspie Kharq. Efektem nalotów było uszkodzenie 6 lotnisk, 3 rafinerii naftowych oraz zniszczenie 3 samolotów irańskich. Do końca września lotnictwo irackie powtarzało uderzenia wykonując 100-150 lotów bojowych na dobę, z czego 1/3 lej ilości przeznaczone do wsparcia działań wojsk lądowych.

Irackie siły powietrzne nie osiągnęły założonego celu eliminacji przeciwnika z przestrzeni powietrznej, a ich niewielka skuteczność spowodowana była kilkoma przyczynami. Dowództwo irackie zaplanowało niedostateczną ilość sił i środków potrzebnych do zniszczenia samolotów irańskich znajdujących się w żelbetowych schronach. W mafym stopniu korzystano ze zdjęć lotniczych w celu identyfikacji obiektów uderzeń. Nie rejestrowano na taśmach filmowych skutków nalotów, a dane o realizacji zadań czerpano głównie z meldunków pilotów. Ta droga zdobywania informacji okazała się zawodna. Sporządzanie nowej listy celów odbywało się na szczeblu centralnym, co wydłużało czas stawiania zadań oraz. przygotowania sił i środków do ponownego użycia do kilkudziesięciu godzin, a nawet kilku dni. Niedostateczna ilość wysuniętych punktów naprowadzania lotnictwa zmniejszała efektywność wsparcia wojsk lądowych. Wi< kszość pilotów nie miała doświadczenia atakach na obiekty o niewielkich rozmii rach. Fakt ten i problemy z oprzyrządowi nicm samolotów powodowały, że bomł zrzucano w odległości 200-500 m od obi któw. Brakowało wyszkolonej obsługi ted nicznej w zakresie przygotowania uzbrój nia i amunicji lotniczej. Bomby przeznacz nc do niszczenia irańskich pasów startowy! wyrządzały niewielkie szkody. Niektóre nich wybuchały w powietrzu, a część r\ eksplodowała nawet po uderzeniu o beton we płyty.

Lotnictwo irańskie wyszło obronną rę z pierwszych nalotów przeciwnika główr dzięki schronom oraz rozproszeniu sił całym kraju. O świcie 23 września 1980 ro 20 irańskich F-4 wykonało uderzenie odv towc na bazy przeciwnika. Cztery godzi później nalot powtórzono. Łącznic te dnia wykonano ponad 100 lotów. W cza: następnej doby użyto 140 samolotów. T razem zaatakowano zakłady petrochemie/- w mieście Basra, lotniska w miastach Mos Irbil, Kirkuk, Al-Kut, An-Nasirija, Bas Habanija, Al-Amora oraz bazy floty irack w Basrze i Umm Qasr. Rezultatem nalot irańskich było zniszczenie 6 samolot przeciwnika, uszkodzenie 7 lotnisk i za pienie 4 okrętów. Wywołano również poż rafinerii w Basrze, dwukrotnie przerwa rurociąg wiodący z Kirkuku do Banias w rii, uszkodzono zaporę wodną w Duka: część urządzeń Centrum Badań Nukle nych k. Bagdadu. Obiektami ataków t także transporty z zaopatrzeniem i odwc przeciwnika. Lotnictwo sił lądowych wsf

Irnckic czołgi w rejonie Dezful.

Operacja zaczepna wojsk irackich
I
4
64
Halabija
11
Zach.
KSRI
Quasr-e Shirin
Khermanshah
81
rubież wyznaczona irackim związkom taktycznym jako końcowy etap operacji
Gilan
8
ManihstKuł
84
KSRI
Sameh
Ilam
2
II
12
Mehran
84
Pd.
Al-Kut
10
IV
Dezful
9
77
Al-Amara
1
Susangerd
III
Ahwaz
1
37
Al-Qurna
6
92
3
12
Khorramshahr
Basra
5
Abadan

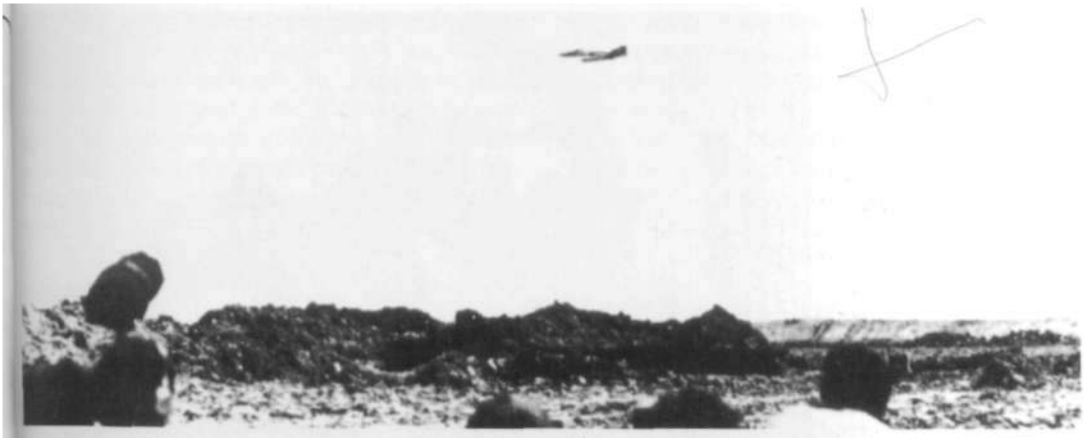
Żołnierz Armii Irackiej

Pasdarin - Irański Strażnik Rewolucji

Wiwatujący żołnierze Armii Saddama Husseina. Widoczna mozaika mundurów i uzbrojenia

Atak irańskiego F-4 Phantom na pozycje irackie.

rało działania 81 DPanc w rejonie Qasr-e Shirin oraz 12 DP w rejonie Dezful.

Skuteczność uderzeń odwetowych sił irańskich była równie niewielka, jak ataków lotnictwa irackiego. Nie zdołano zniszczyć samolotów irackich na lotniskach ponieważ połowę z nich rozmieszczono w sąsiednich państwach, takich jak Kuwejt, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Jordania, Arabia Saudyjska, a pozostałe ukryto w żelbetonowych hangarach. Irackie bazy były dobrze bronione przez naziemne środki przeciwlotnicze. W ciągu pierwszych dwóch tygodni wojny lotnictwo irańskie wykonywało 80-100 lotów bojowych na dobę, co było wysokim wskaźnikiem biorąc pod uwagę stan sprzętu i liczbę pilotów.

Następnie natężenie akcji bojowych spadło. Aby zapewnić sprawność 25 maszynom F-4 musiano inne rozebrać na części. Najnowsze irańskie F-14 Tomcat nie były użyte w walkach ze względu na niesprawne urządzenia naprowadzania. Tylko 200 śmigłowców z ponad 700 okazało się zdolnymi do wykonywania zadań. Mimo tych trudności Irańczycy nie pozwolili napastnikom na wywalczenie przewagi w powietrzu. Irańscy piloci śmielej atakowali przeciwnika oraz wykazali lepsze opanowanie sztuki pilotażu wygrywając większość pojedynków powietrznych. Wielu pilotów oraz załóg personelu technicznego powróciło do służby czynnej po powszechnej amnestii ogłoszonej przez prezydenta Iranu Bani Sadra. Lotnictwo sił lądowych wykazało się znaczną efektywnością, powstrzymując wspólnie z wojskami pancernymi natarcie przeciwnika pod Qasr-e Shirin, Mehran i Dezful.

Straty Iraku w pierwszej fazie wojny wyniosły około 60 samolotów, głównie MiG-21 i MiG-23 oraz kilka Tu-22. Iran utracił podobną ilość maszyn, głównie jednak w wyniku awarii technicznych.

Równocześnie z rozpoczęciem operacji powietrznej, działania zaczepne podjęły trzy irackie korpusy armijne działające na froncie długości 720 km, od Qasr-e Shirin do Abadanu. 2 Korpus działający na północ-

Jeńcy irańscy na irackim samochodzie pancernym BRDM-2.

nym odcinku frontu, nacierał siłami 7 Dywizji Piechoty oraz 2 i 8 Dywizji Piechoty Górskiej w pasie: Qasr-e Shirin, Kermanshah, Mehran, Sameh. Zadaniem korpusu było rozbicie irańskich 81 Dywizji Pancernej i 84 Dywizji Zmechanizowanej oraz uchwycenie szosy łączącej Dezful z Bagdadem. 7 DZ nacierała na Qasr-e Shirin i Gilan. W ciągu siedmiu dni walk przełamano obronę irańskiej brygady zmechanizowanej z 81 DPanc, zdobyto miasto i uchwycono nakazaną rubież. Jednak w ciągu następnych dwóch tygodni dowództwo irańskie kontratakowało odwodami 81 DPanc, wspierając je uderzeniami śmigłowców i oddziały irackie odrzucone zostały na wschodni skraj Qasr-e Shirin. Iracka 8 DG działała na dwóch kierunkach: na Gilan oraz Manihst Kuh. Po 5 dniach walk 8 DPG opanowała Sumer, Gilan, po czym natarcie załamało się na pozycjach obronnych irańskiej 81 DPanc rozbudowanych na stokach górskich na wschód od Gilan oraz wzdłuż drogi łączącej Qasr-e Shirin i Ilam. 2 DPG nacierała na Ilam i Mehran. Przed świtem 22 września opanowała ona Mehran oraz podeszła do stolicy prowincji Ilam. Próby kontynuacji natarcia w górzystym terenie załamały się na obronie irańskiej.

W pierwszej fazie walk napotykano niewielki opór irańskich jednostek żandarmerii, policji granicznej, miejscowych ochotników i kilku jednostek artyleryjskich. Broniły one głównie miejscowości i węzłów dróg. Górzysty teren sprzyjał obrońcom i zmi Irakijczyków do powolnego, metodycz natarcia na oddzielnych kierunkach. Di szczenią irańskich środków ogniowych kijczycy używali często przeciwpancer pocisków kierowanych. Do grudnia 19; wojska 2 KA włamały się na terytorium nu na głębokość 35 km. Zdobyły m Qasr-e Shirin, Naft-e Shah, Sumer, Me lecz nie zdołały osiągnąć głównego celu racji. Nie rozbiły irańskich 81 DPanc DZ broniących prowincji Ilam i nie op wały szosy łączącej Dezful i Qasr-e Shiri

Iracki 4 Korpus Armijny nacierał si 9 i 10 Dywizji Pancernej. Główne uderz wykonywał w kierunku Dezful, gdzie mi ła się baza lotnicza, stanowisko dowodź Frontu Południowego oraz znaczne za amunicji i sprzętu bojowego. Zadanie KA było rozbicie sil 77 DP, opanowanie bieży Dezful, Sameh i niedopuszczenie wodów irańskich do Chuzestanu z kieru północnego. 9 DPanc walcząc z oddzia osłonowymi irańskiej 77 DP podeszła w tym dniu operacji pod Dezful. Tu jedn; natarcie jej załamało się na obronie 84 modzielnej Brygady Piechoty, zorganizc nej na wschodnim brzegu rzeki Karkhel odległości 15-25 km od miasta. Dział obronne irańskiej brygady były wspiei uderzeniemi śmigłowców bojowych 43] gady Lotnictwa sił lądowych. W tym sar czasie 10 DPanc nacierała na Musian i hloran z zadaniem przełamania obi

12 DP i opanowania szosy łączącej Dezful z Mehran i rozwinięcia uderzenia na Malari. Iracka dywizja uwikłała się jednak w przewlekłe walki w podgórskim terenie nie osiągając wyznaczonych obiektów natarcia. Do grudnia 1980 roku dowództwo 4 KA dysponujące tylko dwoma dywizjami nie zrealizowało celu operacji.

Wojska 3 Korpusu Armijnego uderzały na trzech oddzielnych kierunkach: na dwóch zbieżnych z rejonu Al-Amary i Al-Qurny na Ahwaz oraz trzecim na Khorramshahr i dalej Abadan. Celem działania 3 KA było rozbicie irańskich 92 DPanc i 1 DP i opanowanie Chuzestanu.

1 DZ przełamała obronę straży granicznej i oddziałów osłonowych irańskiej 1 DP, oskrzydliła Susangerd od północy i podeszła pod Ahwaz. Próby pokonania obrony irańskiej załamały się jednak na pozycjach przeciwnika rozbudowanych między rzekami Karkheh i Dez. 6 DPanc nacierała w kierunku Ahwazu. W ciągu 4 dni walk jej oddziały pokonały wysunięte rubieże obronne strażników rewolucji i miejscowych ochotników, po czym dotarły do rzeki Karun. Przedpola Ahwazu broniła irańska 1 DP, a przepraw przez przeszkodę wodną 92 DPanc. Głębokość obrony wynosiła 10-15 km i stanowiła system sztucznych wałów o wysokości 2-4 m, powiązanych z zaporami inżynieryjnymi oraz rzekami. Na grzbiecie nasypów urządzono stanowiska ogniowe broni maszynowej, środków przeciwpancernych i artylerii przeciwlotniczej. Poza nimi rozmieszczono czołgi i artylerię polową. Próby przełamania tak dobrze przygotowanej obrony irańskiej przez irackie 6 i 3 DPanc nie powiodły się. Oba związki przeszły więc do obrony wzdłuż zachodniego brzegu Kharkheh. Osiągnięto jednak poważny sukces, odcinając połączenia drogą lądową Khorramshahr z Ahwazem. Na początku grudnia Irakijczycy podjęli kolejne próby natarcia na Ahwaz. Tym razem Irańczycy otworzyli śluzy wodne w górnym biegu Kharkhek i zalali czołowe oddziały przeciwnika. Irakijczycy stracili 150 zatopionych czołgów i innych pojazdów opancerzonych.

Najcięższe walki stoczyły oddziały irackie 3 DPanc, 5 DZ, a w końcowej fazie 12 DPanc podczas szturmu Khorramshahr i Abadanu. Obrona obu miast była pospiesznie zorganizowana przez brygadę pancerną

Płonący Abadan. Widok z irackiej slrony Szalt al-Arab.

Ochotnicy irańscy w drodze na fronl.

z 92 DPanc, żandarmerię, marynarzy i kadetów ze szkoły morskiej, strażników rewolucji oraz ochotników, łącznie około 10000-13000 mężczyzn. Ludność w większości ewakuowano do Ahwazu i Bandor-e Shahpur. Przez 7 dni Irakijczycy ostrzeliwali Khorramshahr z ok. 100 czołgów i bojowych wozów piechoty i atakowali z powietrza dążąc do skruszenia obrony. Następnie rozpoczęli natarcie, które załamało się w ogniu walk ulicznych. Irackie wojska pancerne poniosły znaczne straty i wycofały się na pozycje wyjściowe, przechodząc do metody ciągłego ostrzału miasta. Przez kolejne trzy tygodnie przygotowywano do walk ulicznych brygadę specjalną oraz brygadę z gwardyjskiej Dywizji Ochrony Prezydenta Iraku. Siły te wsparły związki pancerne w kolejnym szturmie Khorramshahr. 24 października miasto znalazło się w rękach irackich. Każda ze stron straciła ponad 7000 zabitych i rannych oraz po 100 czołgów, transporterów opancerzonych i samobieżnych dział.

Po przykrych doświadczeniach w walkach o Khorramshahr, Irakijczycy nie zdecydowali się na szturm Abadanu bronionego przez siły wzmocnionej brygady pancernej. Miasto i kompleks rafineryjny, mieszczące się na wyspie o powierzchni 96 km^2 otoczono i ostrzeliwano z trzech stron. W nocy 10 października, kiedy jeszcze trwały wali Khorramshahr, iracka 5 DZ rozpoczęła sowanie rzeki Karun. Piechota poko rzekę na łodziach i uchwyciła przycz zdobywając co najmniej 10 czołgów Chi(in. Do rana saperzy iraccy ustawili i za skowali most pontonowy. W ciągu OJ pnych trzech nocy przeprawiono całą d zję na wschodni brzeg, odcinając tym sar połączenie lądowe Abadanu z krajem. I czycy kontratakowali kilkakrotnie z półn jednakże kolejno wprowadzane niewie sity nie zagroziły operacji irackiej. Od października zaopatrzenie i wzmocnił docierało do Abadanu jedynie nocami d ki niewielkim łodziom i śmigłowcom. Tą mą drogą ewakuowano rannych.

W końcu grudnia 1980 roku wojska stron zaprzestały lokalnych zwrotów zai pnych i przeszły do obrony na całym fron Dowództwo irackie nie dysponowało od darni zdolnymi przełamać coraz silnie obronę przeciwnika. Z kolei przywd irańscy zdołali zmobilizować około 150 rezerwistów i przegrupować ich znaczna czbę na front. Było to trudne przedsięw cie w rozchwianym rewolucyjnymi nastn mi w Iranie. Tym bardziej, że uaktywniła opozycja kurdyjska i azerbejdżańska. 1 skawiczna w swym założeniu ofensywa

cka zaczynała przeradzać się w długotrwałą, wojnę pozycyjną. Stagnacja na froncie spowodowana była nie tylko znacznymi stratami i zużyciem środków materiałowych, ale również nastaniem pory zimowej. Ulewne deszcze w Chuzestanie przemieniły duże połacie nizin w grzęzawiska, a opady śniegu w górach Zagros zablokowały szlaki komunikacyjne.

W czasie pierwszej fazy wojny miały miejsce także działania sił morskich. 23 i 24 września 1980 roku irańskie okręty atakowały irackie łodzie patrolowe u ujścia Shatt al-Arab oraz ostrzeliwały instalacje nabrzeżne na półwyspie Faw. Okręty irackie wycofały się do osłoniętego kanału Khor Abclullah blisko Umm Qasr. W nocy 28/29 września 5 irańskich łodzi patrolowych przerzuciło piechotę morską z Bandor Chomeini na półwysep Faw. Irańczycy zniszczyli składy ropy naftowej oraz inne instalacje. Irańska marynarka wojenna dostarczała zaopatrzenie do Abadanu oraz ewakuowała część jego mieszkańców bez żadnej irackiej ingerencji. Od pierwszego dnia wojny marynarka wojenna Iranu zablokowała Shatt al-Arab. 62 statki handlowe i tankowce różnych bander znalazły się w pułapce. Kilka z nich uszkodzonych, zatonęło w czasie bombardowań i wymiany ognia poprzez rzekę między stronami konfliktu. Od początku wojny marynarka wojenna Iraku działała pasywnie, sporadycznie podejmując próby wsparcia wojsk lądowych w walkach o Abadan.

29 listopada u ujścia Shatt el-Arab doszło do starcia powietrzno-morskiego pomiędzy zespołem irackim usiłującym wyjść na otwarte wody Zatoki Perskiej, a siłami irańskimi patrolującymi podejście do portów przeciwnika. Obie strony po odpaleniu kilku kierowanych pocisków rakietowych, które chybiły, rozpoczęły odwrót. Ataki lotnictwa irackiego na wycofujące się okręty przeciwnika również nie przyniosły efektu.

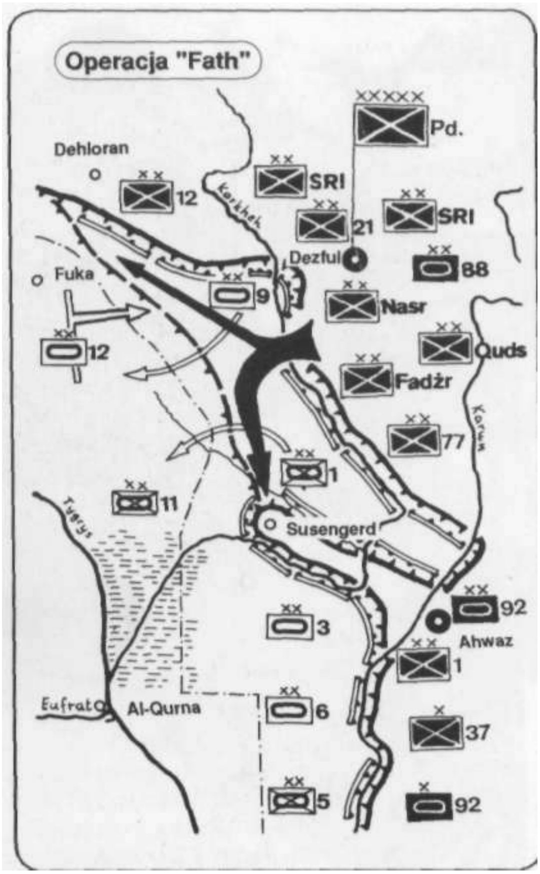
WYPARCIE IRAKIJCZYKÓW Z TERYTORIUM IRANU

Walki na froncie iracko-irańskim ucichły jedynie na trzy tygodnie. Na początku 1981 roku wojska irańskie rozpoczęły serię przeciwuderzeń w pobliżu Qasr-e Shirin, Mehran, Susangerd i Ahwaz, zmuszając przeciwnika do wycofania od 8 do 13 km w kilku miejscach. Główne natarcie siłami 16 DPanc i 55 BPD wykonano z północy w kierunku na Susangerd i dalej Abadan w celu ich odblokowania. 5 stycznia Irańczycy rozpoczęli ruch w kierunku obrony irackiej w dolinie rzeki Kharkheh. Dowództwo irackie wykryło przegrupowanie sił przeciwnika i przygotowało zasadzkę. 6 stycznia pierwszy rzut obrony wycofał się na przygotowaną uprzednio pozycję ryglowa. Atakująca czołowa irańska brygada pancerna ruszyła w ślad za odchodzącym nieprzyjacielem. W niedługim czasie osaczył ją ogień czołgów i przeciwpancernych pocisków kierowanych prowadzony z trzech stron. W bagnistym terenie próba manewru nie udała się. Brygada została zniszczona tracąc ponad 100 czołgów.

Irackie pododdziały organizujące obronę.

Następnego dnia dowództwo irańskie powtórzyło natarcie. Kolejna irańska brygada weszła w strefę morderczego ognia i grząskiego podłoża. Próbowano ratować jej położenie poprzez użycie śmigłowców bojowych i wprowadzenie do bitwy trzeciej bry-

gady pancernej. Obie strony zaangażow po 250-300 czołgów i po kilkadziesiąt śi głowców. 9 stycznia Irańczycy rozpoczęli i wrót zostawiając ok. 200 czołgów, 100 tra porterów opancerzonych, kilka śmigłowa jedynym sukcesem dowództwa irańskie było przedarcie się 55 BPD do Susanger wzmocnienie wyczerpanej długotrwah. walkami 1 DP. Niepowodzenie operacj znaczne straty spowodowały, że dalsze ak odłożono do 2 września, kiedy to wykona uderzenie silami trzech dywizji w kierun Qurnah wyzwalając niewielki obszar (ope cja Thamil ul Aimma).

W dalszym ciągu bronił się oblężony ponad 3 miesięcy Abadan. 26 września 1S roku irańskie dwie dywizje uderzyły z póh cy wzdłuż rzeki Karun w celu odblokował Abadanu. Zaskoczeni Irakijczycy zostav ok. 200 czołgów i transporterów opancer; nych na wschodnim brzegu rzeki ratując ucieczką po jedynym moście pontonowym tym rejonie lub też przepływając przeszko wodną na niewielkich łodziach i wpław. S; sa Ahwaz - Abadan była wolna i mogła s żyć zaopatrzeniu obrońców Abadanu.

W ciągu drugiej połowy 1981 r., pc kilkoma lokalnymi akcjami, na froncie ; padła cisza. Obie strony uzupełniały śroc materiałowe, szkoliły rezerwy, rozwijały sl drowane i tworzyły nowe związki laktyczi przcgrupowywały wojska na najważniejs

Oddziały irańskie cierpiały na niedobór Iransporlcrow i do przerzutu wojsk używały wszelkich dosiepnych pojazdów.

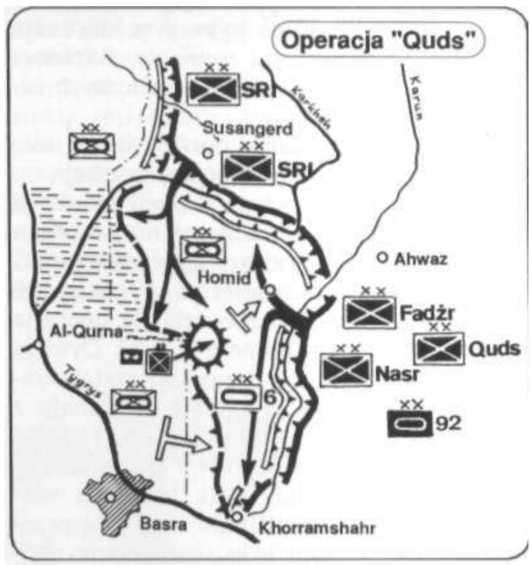

Defilada oddziałów Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej. Żołnierze z zielonymi przepaskami na głowach, krocza, po amerykańskiej fladze namalowanej na jezdni.

kierunki. W lipcu, październiku i grudniu'! 1981r. Husscin ponawiał apele o podjęcie rozmów pokojowych z Iranem, jednakże Chomeini nic odpowiadał na nie. Ze swej strony określił on wypłacenie Iranowi od-; szkodowania w wysokości 150 miliardów dolarów oraz odejście od władzy dotychczasowych przywódców Iraku, jako pierwszy warunek przystąpienia do negocjacji.

1982 rok rozpoczął się od niewielkich akcji zaczepnych wojsk irackich w rejonie Gilan Gharb, Naft-e Shah i Boston, dzięki którym osiągnięto nieznaczne sukcesy taktyczne. Z kolei w marcu 1982 roku do ofensywy przeszły siły irańskie. Pierwszym zdecydowanym zwrotem zaczepnym była operacja pod kryptonimem "Fath". 22 marca 1982 roku zgrupowanie wojsk irańskich w składzie 16, 88 DPanc, 21 DP, dywizje strażników rewolucji "Fadżr", "Nasr" i "Quds", uzupełnione o 30000 ochotników z pospolitego ruszenia, uderzyło w kierunku Susangerd. Celem operacji było rozbicie irackich 9 DPanc i 1 DZ oraz wyparcie przeciwnika z północnej części Chuzestanu. Atak wykonano w pasie obrony 11 BP z 1 DZ, na styku z 9 DPanc. Pod osłoną ciemności, z uchwyconego w listopadzie 1981 roku przyczółka na rzece Karkheh Irańczycy pokonali zapory przeciwnika, po czym zaatakowali obronę 11 brygady. Oddziały strażników rewolucji (Pasdan) oraz ochotników z pospolitego ruszenia (Basiji) atakowały falami, jedna za drugą, każda w odległości ok. 800 m od siebie. Uderzano na 6 oddzielnych odcinkach przełamania. Nacierająca piechota ponosiła duże

straty, ale kolejne rzuty "zalały" obronę iracką po pięciu godzinach walk. Czołgi wprowadzono do akcji po sforsowaniu zasieków i pól minowych przez grupy torujące. Irańska artyleria, rozmieszczona na skrzydłach, miała niewielkie możliwości wspierania czołowych oddziałów, ze względu na słabo zorganizowane współdziałanie. Irańskie zgrupowanie, wspierane przez 95 samolotów, oskrzydliło od południa 9 DPanc i od północy 1 DZ. Dowództwo irackie siłami 12 DPanc wykonało przeciwuderzenie w celu likwidacji włamania przeciwnika. Działania wojsk irackich wspierało co najmniej 180 samolotów. Czołowe dywizje irańskie odparły kontrataki i rozwinęły natarcie w rozbież-

nych kierunkach. Pierwszy z nich wiódł wzdłuż drogi łączącej Dezful i Mehran, drugi - z Dezful do Susangerd. 28 marca "Południowe" zgrupowanie uderzeniowe połączyło się z oddziałami irańskiej 1 DP oskrzydlonej z trzech stron przez wojska irackie od początku wojny. W tym samym czasie ruch "Północnego" skrzydła został zatrzymany w pobliżu Musian na obronie 12 DPanc.

Wynikiem operacji "Fath" było rozcięcie jednolitej dotychczas obrony irackiej na dwie części na styku 3 i 4 Korpusów Armijnych, wyzwolenie 2000 km terytorium irańskiego oraz wyparcie wojsk przeciwnika do strefy przygranicznej. Znaczący sukces osiągnięto dzięki zaskoczeniu nieprzyjaciela, wykryciu słabego miejsca w jego ugrupowaniu, zmasowaniu sił na wybranym kierunku, odwadze i poświęceniu żołnierzy, starannemu przygotowaniu do walki nielicznych samolotów i śmigłowców.

Dowództwo irańskie potrzebowało miesiąc na przygotowanie kolejnej operacji zaczepnej, której celem było rozbicie głównych sił irackiego 3 Korpusu Armijnego, wyzwolenie Khorramshahr oraz ostateczne wyparcie najeźdźcy z Chuzestanu. W nocy 30 kwietnia 1982 roku rozpoczęła się operacja zaczepna pod kryptonimem "Quds". Dywizja Strażników Rewolucji Islamskiej zaatakowała w kierunku Susangerd i Khorramshahr z zadaniem rozbicia części sił irackiej 11 DZ i osłony działań głównego zgrupowania. W ciągu pierwszego dnia walk Iranczycy włamali się na głębokość 10 km w obronę przeciwnika. Od 1 maja było realizowane uderzenie główne siłami 92 DPanc oraz DSRI "Fadżr", "Nasr" i "Quds" w kierunku Ahwaz, Hamid, Khorramshahr. Irańskie oddziały szturmowe sforsowały rzekę Karun pod przykryciem ognia artylerii i środków strzelających na wprost. Przyczółek uchwycono na zachodnim brzegu w odległości 5 km na południe od Hamid. Szybko zbudowano 5 mostów pontonowych, po których rozpoczęły przeprawę siły główne. Lotnictwo irańskie wykonując 140 samołotołotów na dobę wspierało natarcie wojsk lądowych. Późnym popołudniem około 300 irańskich spadochroniarzy zostało zrzuconych na tyłach broniących się dywizji irackich, w rejonie linii kolejowej Ahwaz-Khorramshahr.

Od 3 do 6 maja dowództwo irack kontratakowało siłami 15 DZ wojska iral skie rozszerzające przyczółek. Działania i były jednakże nieskuteczne. W tej sytuac iracka 3 DPanc i część 5 DZ przeszły d działań opóźniających. 15 DZ wycofano d odwodu dowódcy 3 KA.

Po odparciu kontrataków przeciwnik wojska irańskie wznowiły natarcie. Zgrupc wanie "Północne" rozwijało je wzdłuż szos łączącej Susangerd i Khorramshahr. Zgn powanie "Wschodnie", rozszerzające prz; czółek na zachodnim brzegu rzeki Karui uderzyło na południe wzdłuż szosy Ahwa; Khorramshahr, "rolując" obronę iracką, maja wyzwolono Hamid i Kut Abid. 11 ma ja trzy irańskie dywizje strażników rewoluc oskrzydliły Khorramshahr. Następne dw tygodnie Iranczycy poświęcili na wzmocnić nie sił, uzupełnienie amunicji i remont sprzętu, przygotowując ostateczne natarci na miasto.

Khorramshahr był broniony przez 5 Dj wizję Zmechanizowaną i trzy brygady Armi

Ludowej. Ufortyfikowane pozycje rozbudowano zarówno na peryferiach, jak i w głębi miasta. Przed stanowiskami ogniowymi rozmieszczono pasy zapór minowych, zasieki, pułapki. Większość budynków przedmieść zrównano z ziemią aby zapewnić dogodne pole ostrzału. Mosty na rzece Karun, łączące Khorramshahr i Abadan, zostały zabarykadowane. Prawie pięciokilometrowej długości i 2,5 m wysokości wał ziemny osłaniał doki portowe. Na nim przygotowano stanowiska ogniowe dla czołgów i broni maszynowej. Artyleria została rozmieszczona na zachodnim brzegu Shatt al-Arab. Irakijczycy nazwali Khorrmshahr "Stalingradem" Bliskiego Wschodu, uważając że jest on nic do zdobycia.

22 maja irańskie dywizje "Nasr", "Fadżr" i "Quds" rozpoczęły szturm miasta z północy, wschodu i południa. Po czterodniowych zażartych, ulicznych walkach Khorramshahr został zdobyty. 12000 żołnierzy irackich trafiło do niewoli. Dowództwo irackie próbowało ratować broniące się wojska wspierając je uderzeniami lotnictwa bojowego oraz wykonując przeciwuderzenia siłami 15 DZ. Naloty były jednak nieefektywne ze względu na bliskość walczących stron i zabudowę, a natarcie 15 DZ w celu odblokowania miasta załamało się w tumanach burzy piaskowej.

Dowództwo irańskie, realizując operację "Quds", wyzwoliło 5400 km" obszaru Chuzestanu, odzyskało Khorramshahr oraz wyparło wojska przeciwnika poza granicę państwową. Irańskie związki taktyczne w ciągu 26 dni walk zniszczyły dwie (10, 90 BP) oraz zadały ciężkie straty trzem brygadom (10 BPanc, 11, 48 BP). Do niewoli wzięto 25400 jeńców.

-1982 roku był przełomowym w wojnie iracko-irańskicj.' Wojska irańskie po klęsce 1980 roku i niewielkich zaczepnych akcjach militarnych w 1981 roku (głównie nieudanych), w 1982 roku przeszły do zdecydowanych, realizowanych ze znacznym rozmachem operacji zaczepnych. Ich rezultatem było wyzwolenie całego okupowanego przez Irakijczyków terytorium. Wydawałoby się, że apele strony irackiej o rozejm zostaną w tej sytuacji wysłuchane i przywódcy irańscy podejmą rozmowy pokojowe na dogodnych dla siebie warunkach. Wojna przyniosła przecież już tak liczne ofiary. Nic takiego nie nastąpiło. Przywódcy irańscy postanowili siłą obalić rządy Husseina, zrealizować ideę rozszerzenia rewolucji islamskiej na Irak. Dlatego też przystąpiono do realizacji tych zamierzeń przy pomocy działań militarnych.

Zatopione podczas odwrotu czołgi irackie.

RUHOLLAH MUSAWI HENDI CHOMEINI

- ur. 17 maja 1900 roku w Chomein. Jego ojciec, starszy brat oraz dziadek byli ajatollahami. Uczęszczał do koranicznej szkoły w Chomein, następnie studiował teologię w Araku. W 1920 roku przeniósł się do nowo otwartego centrum nauczania islamu w Kum. Pod wpływem "Państwa" Platona ukształtowała się jego koncepcja republiki islamskiej. W 1920 roku przyjął, zgodnie z perskim zwyczajem, przydomek Chomeini od nazwy rodzinnego miasta. Wkrótce potem udał się z pielgrzymką do Mekki. Po powrocie przystąpił do pracy jako wykładowca etyki i filozofii w Kum. Kształcił ponad 1200 przywódców religijnych, którzy w późniejszych latach stanowili elitę kraju. W wykładach swych propagował zaangażowanie duchowieństwa szyickiego w działalność polityczną, podkreślał konieczność uniezależnienia się Iranu zarówno od Wschodu, jak i Zachodu. Chomeini publicznie atakował rządzącą dynastię Pahlawi za działania zmierzające do osłabienia duchowieństwa. W końcu lat pięćdziesiątych otrzymał tytuł ajatollaha, a w 1962 roku został następcą zmarłego ajatollaha Kadiany'ego, głowy irańskich szyitów. W 1963 roku Chomeini wystąpił otwarcie przeciwko konfiskacie majątków kościelnych i emancypacji kobiet. W polityce zagranicznej szacha największy sprzeciw budziła współpraca ze Stanami Zjednoczonymi. Antymonarchistyczne wystąpienia Chomeiniego doprowadziły do zamieszek w Kum i Teheranie. Aresztowany, więzienie opuścił w 1964 roku. Za ponowne wystąpienia skazany na banicję. Wyemigrował do Turcji, a następnie osiadł w świętym mieście szyitów Najif w Iraku, gdzie mieszkał prawie 15 lat. Prowadził wykłady w akademii muzułmańskiej. Napisał traktat o republice islamskiej "Rząd islamski", "Odkrycie tajemnic", "Państwo niesprawiedliwe" i wiele innych dzieł. W październiku 1978 roku aresztowany i wydalony z Iraku Chomeini udał się do Francji, gdzie kontynuował działalność przeciwko szachowi. Za pośrednictwem mułłów, a następnie przy współpracy z laicką opozycją polityczną, kierował procesem rewolucji irańskiej. 1 lutego 1979 roku Chomeini powrócił do Iranu. 1 kwietnia proklamował powstanie Islamskiej Republiki Iranu. Nowa konstytucja ustalała przywódcę duchowego centralną postacią nowego systemu politycznego, co dało mu niemal absolutną władzę.

SADDAM HUSSEIN at-TAKRITI

- ur. 28 kwietnia 1937 roku. Naukę rozpoczął w Takrit, gdzie mieszkał z rodziną wuja po śmierci ojca. Szkołę średnią ukończył w Bagdadzie. W 1957 roku rozpoczął działalność polityczną w szeregach Socjalistycznej Partii Odrodzenia Arabskiego-Baas. Uczestniczył w nieudanym zamachu na prezydenta Iraku Kasima. W 1961 roku aresztowany, następnie przebywał w Syrii i Egipcie, gdzie wstąpił na wydział prawa uniwersytetu w Kairze. W 1962 roku został liderem kairskiego biura partii Baas mającej swe placówki w kilku krajach arabskich. W lutym 1963 roku powrócił z emigracji. Wkrótce trafił na rok do więzienia za działalność polityczną. W 1966 roku został zastępcą sekretarza generalnego regionalnego kierownictwa Baas. 17 lipca 1968 roku był współorganizatorem zamachu stanu kierowanego przez gen. Ahmada al-Bakra. W 1969 roku ukończył studia na uniwersytecie w Bagdadzie. Od 1968 roku był członkiem Rady Dowództwa Rewolucji, a w latach 1969-1979 - jej wiceprzewodniczącym.

W tym okresie był odpowiedzialny za dyscyplinę partyjną oraz bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Był jednym z autorów koncepcji nacjonalizacji przemysłu naftowego i zwolennikiem dobrych stosunków z ZSRR. Sprzeciwiał się unii iracko-syryjskiej forsowanej przez prezydenta Iraku - Bakra. 16 lipca 1979 roku został prezydentem Iraku pełniąc jednocześnie funkcje premiera, przewodniczącego Rady Dowództwa Rewolucji oraz sekretarza generalnego partii Baas. Napisał książkę "One Trench or Two".

Jest zwolennikiem unii państw arabskich pod przywództwem Iraku. Żonaty, ma dwóch synów i dwie córki.

Irańska drużyna piechoty podczas walk w górach.

UDERZENIA IRAŃSKICH ZWIĄZKÓW OPERACYJNYCH NA TERYTORIUM IRAKU 1982-87

Aby zrealizować swe cele, w latach 1982-1987 wojska irańskie przejawiały znaczną aktywność na całym froncie, jednakże wysiłek ich był skupiony przede wszystkim na jego południowym odcinku. Tutaj bowiem znajdowała się najbogatsza prowincja Iraku - Basra. Tu też biegły główne szlaki komunikacyjne oraz usytuowane były porty morskie. W drugiej połowie 1982 roku Irańczycy zrealizowali pięć, a w 1983 i 1984 roku po sześć dużych operacji zaczepnych. W niektórych z nich brały udział siły do 100000 żołnierzy po każdej stronie. Irackie wojska odpowiadały jedynie przeciwuderzeniami o ograniczonym zasięgu.

W kolejnych latach natężenie ofensyw zmalało, jednakże działania zostały rozszerzone o terrorystyczne ataki rakietowe na miasta, zatapianie statków handlowych obcych bander, czy też użycie bojowych środków trujących. W ciągu 6 lat prób przełamania obrony przeciwnika wojska irańskie osiągnęły niewielkie sukcesy. Dobrze zorganizowane, głęboko urzutowane, nasycone nowoczesnymi środkami walki irackie pozycje stanowiły barierę trudną do pokonania dla walecznych wprawdzie, ale niedostatecznie wyposażonych oddziałów irańskich. Obrońcom sprzyjał również trudny do natarcia, w wielu miejscach bagnisty teren i rzeki na południu kraju oraz góry w jego północnej części. Spośród 23 irańskich operacji zaczepnych realizowanych w latach 1982-1987 trzy wyróżniają się rozmachem, ilością zaangażowanych sił i środków oraz sposobami realizacji.

Operacja "Błogosławiony Ramadan"

Irańska operacja "Błogosławiony Ramadan" była skierowana przeciwko irackiemu 3 Korpusowi Armijnemu (3, 6, 9 DPanc, 1, 5 DZ) broniącemu pasa terytorium od Al-Kut do Basry o szerokości około 260 km. W pierwszym rzucie korpusu znajdowały się 1 i 5 DZ oraz 3 DPanc. Odwód stanowiły 6 i 9 DPanc rozmieszczone w pobliżu Al-Nasiriya. Główny wysiłek obrony skupiono na południowym skrzydle 3 Korpusu w pasie od Al-Qurny do Basry o szerokości 80 km. Broniły się tu 1 i 5 DZ. Zamykały one dostęp do stolicy prowincji Basry. Centrum ugrupowania zajmowały bagna Hoveyzy, które obsadzono niewielką ilością piechoty. Przestrzeń tę dozorowano przy pomocy śmigłowców. W lipcu 1982 roku znaczna część

UŻYCIE BOJOWYCH ŚRODKÓW TRUJĄCYCH

Irak i Iran podpisały Protokoły Genewskie z 1925 roku o zakazie broni chemicznej oraz konwencję o zakazie wykorzystania broni biologicznej z 1972 r., nie przeszkadzało to im jednak w wielokrotnym ich stosowaniu. Irak stosował bojowe środki trujące o działaniu paralityczno-drgawkowym (tabun, sarin, soman), drażniącym (CS), parzącym (iperyt) przenoszone przy pomocy urządzeń wylewczych oraz zrzucane w 100 litrowych pojemnikach i 250 kg bombach z samolotów i śmigłowców, a także wystrzeliwane w 120 mm pociskach moździerzowych i 130 mm pociskach artyleryjskich. Straty wojsk irańskich spowodowane użyciem broni chemicznej sięgały 3-5%. 25 czerwca 1988 roku wojska irackie użyły broń chemiczną w ramach ofensywy "Ufamy Bogu" w rejonie wysp Majnoon. Atak poprzedzono wykorzystaniem środków paralityczno-drgawkowych i cyjanowodoru. Zginęło 60, a obezwładnionych zostało 4000 żołnierzy irańskich. Iran również użył kilkakrotnie broń chemiczną, jednakże na znacznie mniejszą skalę. W kilku przypadkach głównymi ofiarami stali się cywilni mieszkańcy obszarów gdzie stosowano bojowe środki trujące, np. w miastach Halabja i Dojaila w Kurdystanie zginęło około 4000 kobiet i dzieci.

Charakterystyka najczęściej stosowanych bojowych środków chemicznych:

CS - chlorobenzyl, objawy: rozdrażnienie, kaszel, silny ból głowy, ucisk w klatce piersiowej. Powoduje czasowe obezwładnienie, śmiertelne skutki przy stężeniu 25 000 mg/m³.

H - gaz musztardowy (iperyt). Niszczy skórę, tkankę podskórną, układ oddechowy, powoduje ślepnięcie.

CK - cyjanowodór. Wnika do krwi, drażni płuca i oczy. Śmierć następuje przez uduszenie.

GA - tabun, GB - sarin, GD - soman. Bojowe środki trujące o działaniu paralityczno-drgawkowym. Wnikają przez skórę lub też drogi oddechowe. Objawy zatrucia: ból gałek ocznych, kaszel, duszności, wymioty, bóle brzucha z biegunką, drgawki, paraliż. Przyczyną zgonu jest porażenie mięśnia sercowego i mięśni oddechowych. Dawka śmiertelna wynosi 0,025 g/m² powietrza.

Użycie bojowych środków trujących

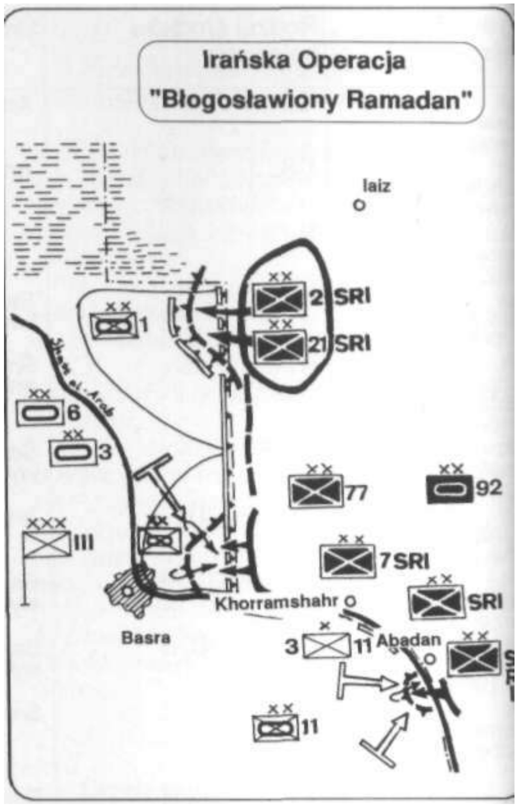
Żołnierz irański porażony iperytem. Próba ratowania mu życia w Szwecji nie powiodła się.

Dokumentowanie użycia przez Irak bojowych środków chemicznych.
(zdjęcia via ambasada Islamskiej Republiki Iranu).

Użytkownik, miejsce, data	Rodzaj środków bojowych	Środki przenoszenia	Efekty
Irak Susangerd czerwiec 1982	CS	Artyleria	Ograniczone
Irak Mandali, Basra, czerwiec 1982	CS	Artyleria, moździerze	?
Irak Basra, grudzień 1982	H	?	?
Irak Haj Omran, sierpień 1983	H	Samoloty, śmigłowce - kontenery	25 - 100 żołnierzy
Irak Danjwin, październik - listopad 1983	H	Śmigłowce - kontenery, artyleria	Znaczne straty
Irak wyspy Majnoon, luty - marzec 1984	H, CS	Samoloty - urządzenia wyładowcze	Znaczne straty
Irak Basra, marzec 1984	GA, GB, GD	Artyleria	Ograniczone
Irak bagna Hoveyzy, marzec 1985	GA, GB, GD, H	Samoloty - urządzenia wylewcze, artyleria	Ciężkie straty
Irak al-Faw, luty 1986	GA, GB, GD, H	Samoloty - urządzenia wylewne, artyleria	Znaczne straty
Irak Khorramshahr, styczeń - luty 1987	H	Samoloty - bomby	Przyczyniło się do zerwania przygotowań wojsk irańskich do natarcia
Irak, Iran Basra, luty - kwiecień 1987	GA, GB, GD, H	Samoloty - urządzenia wylewcze, artyleria	Ciężkie straty
Irak Khorramshahr, kwiecień 1987	H	Samoloty - bomby	Przyczyniło się do zerwania przygotowań wojsk irańskich do natarcia
Iran Mehran, lipiec 1987	H, CK	Artyleria	Ograniczone
Irak Sardasht, czerwiec - lipiec 1987	H	Samoloty - urządzenia wylewcze	650 - 3.500 Kurdów
Irak Somar, październik 1987	H	Samoloty - bomby	Przyczyniło się do zerwania przygotowań wojsk irańskich do natarcia
Irak, Irak Halabja, marzec 1988	H, CK	Samoloty - urządzenia wylewcze, artyleria	4.000 - 5.0000 mieszkańców
Irak al-Faw, wsch.Basra, kwiecień 1988	GA, GB, GD, H	Samoloty - urządzenia wylewcze, artyleria	Znaczne straty
Irak Mehran, maj 1988	GA, GB, GD, H	Samoloty - urządzenia wylewcze, artyleria	Znaczne straty
Irak, Hoveyza Majnoon, Dehloran, czerwiec - lipiec 1988	GA, GB, GD, H	Samoloty - urządzenia wylewcze, artyleria	Znaczne straty
Irak Kurdystan, sierpień 1988	GA, GB, GD, H	Samoloty	Sterroryzowano ludność kurdyjską

tego obszaru miała wyschnięte, twarde podłoże. Przygotowywana od trzech miesięcy obrona iracka tworzyła system pozycji ze schronami bojowymi, wałami osłonowymi oraz 2-3 pasami zapór inżynieryjnych. Wąskie kanały pogłębiono i zaminowano tak, aby stanowiły trudne do pokonania przeszkody dla pojazdów nieprzyjaciela. Celem operacji "Ramadan" było rozbicie irackiego 3 KA, opanowanie Basry oraz odcięcie Iraku od Zatoki Perskiej. Spodziewano się również, że dowództwo irackie przegrupuje centralne odwody na południowy odcinek frontu. Tym samym kierunek bagdadzki zostałby osłabiony. Wówczas możliwy byłby atak wprost na stolicę Iraku przez sity Frontu Zachodniego. Południowe irańskie zgrupowanie uderzeniowe (92 DPanc, 2, 7, 21, 77 DP, dywizja "Fath" oraz jednostki pospolitego ruszenia) liczyło 90000-100000 żołnierzy, 600 czołgów, 900 dział.

O 21.30 13 lipca 1982 roku operacja "Ramadan" rozpoczęła się artyleryjskim przygotowaniem ataku. Dwie godziny później cztery irańskie związki taktyczne rozpoczęły natarcie wykonując główne uderzenie siłami 7 i 77 DP w pasie szerokości 10 km wprost na Basrę. Uderzenia pomocnicze wychodziły na Al-Qurna oraz Umm Qasr. W ciągu pierwszej doby walk ochotnicy z pospolitego ruszenia i strażnicy rewolucji pokonali iracki pas przesłaniania o głębokości 10 km, po czym natarcie załama-

Inickn artyleria na pozycjach ogniowych.

Khorramshahr po odbiciu miasta przez Irańczyków.

Obok - iracka artyleria rakietowa w akcji.

ło się na głównej rubieży obrony położonej w odległości 20-25 km na wschód od Basry. Wprowadzona do bitwy irańska 92 DPanc z desantem piechoty na czołgach włamała się kolejne 10 km. W tym czasie oddziały irańskie nacierające na Al-Qurna zmusiły Irakijczyków do wycofania się o około 8 km. Wojska irańskie nacierające na południe od Abadanu sforsowały w nocy z 16/17 lipca rzekę Shatt al-Arab, lecz w wyniku kontrataków irackich zmuszone były wycofać się na wschodni brzeg. 18 lipca w oddziałach irańskich zabrakło amunicji, żywności i wody. Konieczna była ewakuacji rannych. Po trzydniowej przerwie natarcie powtórzono z równie małymi efektami.

""Dowództwo irackie, dążąc do zahamowania naporu wojsk irańskich, masowo wykorzystywało lotnictwo bombowe i śmigłowce bojowe. Irackie 6 i 9 Dywizje Pancerne wykonywały zbieżne przeciwuderzenia w odsłonięte skrzydła przeciwnika, zmuszając go do odwrotu. Trzecia faza operacji rozpoczęła się w nocy 1 sierpnia ponownym natarciem trzech zmęczonych i źle wyposażonych dywizji. Załamało się ono na podstawach wyjściowych. 5 sierpnia 1982 roku operacja "Ramadan" została zakończona. Efektem 23-dniowych zmagań było przesunięcie linii frontu o 5-7 km na zachód od granicy państwowej. Straty wojsk irańskich wyniosły: 18000 żołnierzy (18-20%), 220 czołgów (36%), 133 transportery, 35 dział (4%).

Średnie tempo natarcia wojsk irańskich wynosiło 1-2 km/dobę. Natarcie prowadzono^. z reguły nocą, aby uniknąć nadmiernych strat od ognia broni maszynowej, a także aby przekroczyć pola minowe. Niedostatek środków rozgradzających powodował, że tworzono grupy torujące złożone z ochotników, którzy oczyszczali przejścia w zaporach inżynieryjnych przy pomocy prymitywnych narzędzi. Miały miejsce przypadki, kiedy sfanatyzowani młodzi chłopcy pod wpływem środków halucynogennych atakowali pozycje irackie poprzez pola minowe bez ich rozgradzania. Rozmiary strat wojsk irańskich, które sięgały 1000 żołnierzy dziennie, powodowały że nie potrafiono sprostać problemowi ewakuacji rannych.

Operacja "Badr"

Irańska operacja zaczepna "Badr" została przeprowadzona w marcu 1985 roku wkrótce po ustaniu długotrwałych deszczów. Uderzenie wykonano poprzez rozległe bagna Hoveyzy, w terenie gdzie Irakijczycy nie mogli wykorzystać swej przewagi w wojskach pancernych. Podczas przygotowań do działań zaczepnych strona irańska uwzględniła doświadczenia ubiegłorocznej operacji "Chajbar". Zajęto wówczas część wysp Madjnoon, kryjących 10% rozpoznanych złóż ropy naftowej Iraku. Pozycje te stanowiły podstawę wyjściową do operacji "Badr".

Iracki 4 korpus armijny bronił pasa terenu szerokości 250 km od Al Qurna do Al Kut mając w pierwszym rzucie 3 i 10 DPanc. 3 DPanc osłaniała północne skrzydło korpusu na odcinku frontu długości 150 km.

PRÓBY PRZERWANIA EKSPORTU ROPY NAFTOWEJ PRZECIWNIKA

Wielkość eksportu ropy naftowej, będącej najważniejszym środkiem płatniczym obu państw, wpływała na rozmiar zakupów sprzętu wojskowego, a w efekcie na przebieg wojny. Dlatego też, w drugiej połowie 1983 roku S. Hussein ogłosił strefę zakazaną w północnej części Zatoki Perskiej, ciągnącą się od miasta Kuwejt do miasta Bushehr. Obejmowała ona główny irański terminal naftowy na wyspie Kharq (Chark) oraz kilka portów. Ich militarna izolacja miała spowodować poważne zakłócenie handlu zagranicznego Iranu i tym samym doprowadziła do osłabienia przeciwnika i wyrównania dysproporcji wielkości eksportu ropy. Dotychczas Irak wydobywał i eksportował bowiem prawie 3-krotnie mniej ropy naftowej niż Iran, głównie ze względu na systematyczne bombardowania rurociągów i rafinerii irackich przez lotnictwo irańskie.

W dniach od 25 lutego do 1 marca 1984 roku samoloty irackie zaatakowały 7 statków idących do portów irańskich w północnej części zatoki. W odpowiedzi 7 maja irańskie samoloty uszkodziły saudyjski, a 13 i 14 maja - kuwejckie tankowce ponieważ oba kraje arabskie wspomagały finansowo Irak. W dniach 23-25 czerwca irackie samoloty zbombardowały urządzenia przeładunkowe na wyspie Kharq i ostrzelały kilka statków idących do portów irańskich. Irańskie siły morskie zablokowały Cieśninę Ormuz i rozpoczęły kontrolę jednostek idących do portów arabskich. Przez kolejne lata wojny lotnictwo irackie wykonywało uderzenia na statki na podejściach do wyspy Kharq, co spowodowało spadek irańskiego eksportu ropy o 1/5. Największa ilość ataków irańskich miała miejsce między wyspą Abu Musa a Katarem, co zmusiło państwa arabskie do budowy nowych rurociągów oraz dowozu nowego sprzętu wojennego drogą lądową poprzez Jordanię.

Średnia dzienna produkcja ropy naftowej w milionach baryłek w ciągu dnia

Rok	Iran	Irak
1980	1.7	2.5
1981	1.4	1.0
1982	2.3	1.0
1983	2.5	0.9
1984	2.2	1.2
1985	2.3	1.4
1986	1.9	1.7
1987	1.7-2.7	1.7-2.6
1988	2.1	2.4

Ataki na statki handlowe i tankowce w latach 1984 - 1987

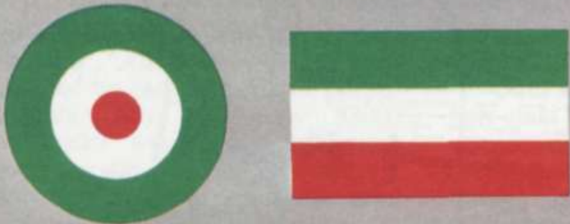
Rodzaj środków bojowych	Iran	Irak
Samoloty	37	185
Śmigłowce	30	1
Okręty	18	-
Łodzie patrolowe	35	-
Miny	8	2
Nieznane	11	26
Razem	139	214

Irańskie łodzie szturmowe, z których Strażnicy Rewolucji atakowali statki i tankowce w Zatoce Perskiej.

Irański śmigłowiec bojowy **Bell AH-1J Cobra**

Znaki rozpoznawcze Irańskich samolotów i śmigłowców

Iraccy piloci śmigłowca **Aerospatiale SA-342L Gazelle** sprawdzają wyrzutnie przeciwpancernych pocisków rakietowych Hot

10 DPanc broniła szosy łączącej Bagdad z Basrą na odcinku od Al Amar do Al Qurna. 2 Brygada Zmechanizowana tej dywizji tworzyła pas przesłaniania na licznych wysepkach położonych wśród błot. W odwodzie korpusu znajdowały się 6 i 8 DPanc rozmieszczone w Al Kut i An Nasiriya. Obrona iracka była dobrze rozbudowana pod względem inżynieryjnym. Pasy suchego terenu, brzegi kanałów i wyjścia z wody-zaminowano, na wielu wysepkach założono gniazda ciężkich karabinów maszynowych, na płytszych odcinkach bagien ustawiono zasieki. Wzdłuż drogi Al Kut - *Al* Qur rozbudowano linie, umocnień polowych. Na północy działał 2 KA, na południu - 3 KA bronił obszaru Basry.

Celem operacji "Badr" było rozbicie sił głównych 4 KA i odcięcie Basry od reszty kraju. Do jej realizacji dowództwo irańskie skierowało zgrupowanie "Północne" złożone ze związków taktycznych Korpusu Strażni

Irańskie lodzie
podczas walk
na bagnach Hovcyzy.

ków Rewolucji Islamskiej. Były to dywizje piechoty "Aszura", "Ali Ibn Abi Talib", "Wali Asr" oraz pięć brygad ochotników pospolitego ruszenia. Siły te liczyły 53000 żołnierzy. Wojska wyposażono w sprzęt przeprawowy i środki ochrony przed skażeniami. Główne uzbrojenie stanowiła broń strzelecka, w tym granatniki przeciwpancerne RPG-7, niewielka ilość moździerzy i dział bezodrzutowych. Inne zgrupowanie wojsk irańskich - "Południowe" - miało uderzyć na Basrę, aby związać siły 3 KA i jednocześnie podjąć kolejną próbę dotarcia do przedmieść stolicy prowincji.

Od 3 marca 1985 r. obie strony wykonywały ataki lotnicze oraz ostrzał artyleryjski na miejscowości i instalacje naftowe w strefie przyfrontowej. W nocy z 10/11 marca artyleria irańska prowadziła wyjątkowo intensywny ostrzał wojsk irackich broniących przedmieść Basry - jednocześnie przegrupowywano związki taktyczne w pobliże miasta. Działanie to miało sugerować dowództwu przeciwnika przyszły kierunek uderzenia. O godz. 22.30

Irańska piechota w natarciu.

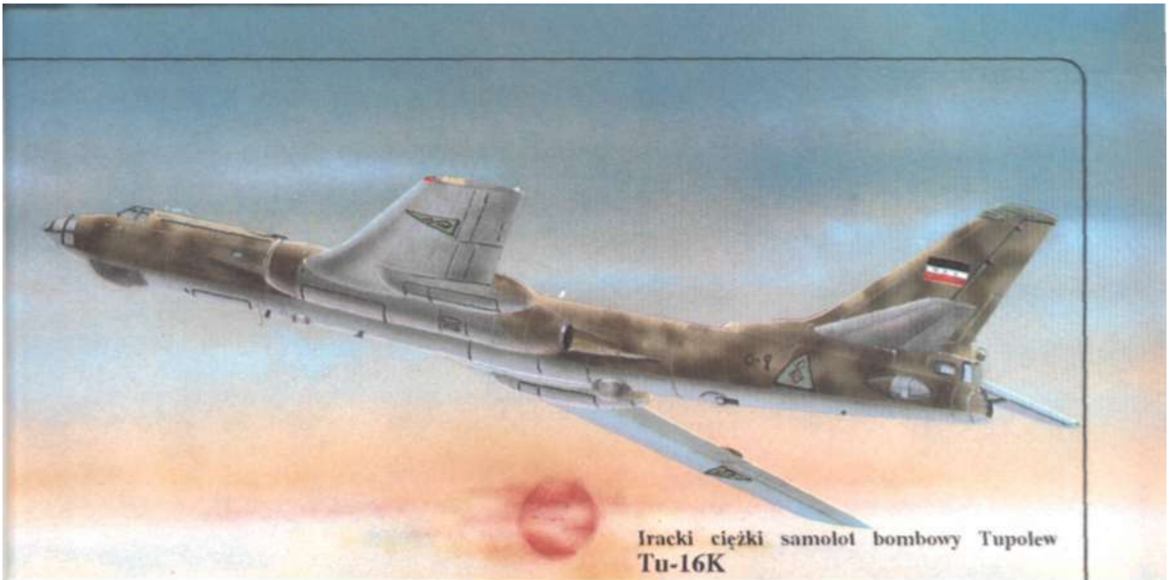

Samolot myśliwski produkcji francuskiej Avions Marcel Dassault-Breguet Aviation Mirage F-1EQ-1 w barwach Irackich. Obok jedna z wersji irackiego znaku rozpoznawczego malowanego na samolotach

Jeden z kilku samolotów irańskich typu Northrop F-5E Tiger II, które w czasie całej wojny zestrzelili irakijczycy. Egzemplarz pokazany na rysunku, o numerze seryjnym 73-976 (nr takt. 3-7056) został zestrzelony nad Bagdadem latem 1982 i jest obecnie eksponowany, wraz z czterema innymi w Irackim Muzeum Wojny w Parku Zawra w Bagdadzie

Iracki ciężki samolot bombowy Tupolew **Tu-16K**

Samolot bombowy produkcji radzieckiej Tupolew **Tu-22** w barwach irackich

Zakupione przez Szacha Iranu myśliwce bombardujące McDonnell Douglas **F-4D Phantom** służyły strażnikom rewolucji w niezmienionych barwach. Jedyną różnicą było zastąpienie skrótu IIAF (Imperial Iranian Air Force) skrótem IRIAF (Islamic Republic of Iran Air Force)

11 marca operacja "Badr" rozpoczęła się atakiem oddziałów irańskich z wysp Madjnoon na pozycje irackiej 2 Brygady Zmechanizowanej rozmieszczonej na szerokim froncie. Irańczycy zaskoczyli przeciwnika uderzając w nocy poprzez słabo bronione bagna. Natarcie realizowano na trzech oddzielnych kierun-; kach. W ciągu pierwszej doby walk wojska; irańskie opanowały północno-zachodnią! część głównej wyspy Madjnoon. Drugiego i dnia czołowe oddziały wdarły się na głębokość 13 km w obronę 2 BZ. W nocy z 13/14 marca rzut szturmowy złożony z 3000 strażników rewolucji na 500 łodziach dotarł do zachodniego skraju błot Hoveyzy, pokonał słabą obronę iracką i osiągnął Tygrys. W krótkim czasie sforsowano przeszkodę i zbudowano dwie kładki dla piechoty oraz jeden most pontonowy mogący udźwignąć sprzęt ciężki. W ciągu dnia uchwycono odcinek szosy, zorganizowano obronę przeciwko spodziewanym kontratakom pancernym przeciwnika, a także przygotowano osłonę przeciwlotniczą. Następnie zaczęto dowozić główne siły piechoty irańskiej oraz środki artyleryjskie na 5000 łodzi. Część sił przeprawiała się przez moczary po kładkach z t^rewna kładzionych na styropianie.

4--<ja"lwitu~12~ marca irackie lotnictwo rozpoznawcze ustalało kierunki uderzeń zgrujxwań irańskich. Od 15 marca przystąpiono do likwidacji przyczółka, formując strefę śmierci za4 mkniętą z trzech stron. W pierwszej kolejności irackie śmigłowce bojowe zniszczyły most pontonowy i kładki szturmowe na rzecc Tygrys. Następnie związki laktyczne 6 i] 10 DPanc rozpoczęły zbieżne kontrataki wzdłuż szosy. Do rana 18 marca zlikwidowano przyczółki na zachodnim brzegu rzeki i zmuszono oddziały irańskie do odwrotu na bagna Hoveyzy. Strażnicy rewolucji, ścigani przez irackie śmigłowce, próbowali przejść do obrony na drobnych wysepkach lub też dotrzeć do irańskiego brzegu. Jednakże su-j che skrawki ziemi pokryte były polami minowymi i strzelała do nich iracka artyleria. Lotnictwo irackie atakowało przeciwnika przy użyciu broni pokładowej, bomb odłamkowo-burzących i bojowych środków trujących. Iperyt zrzucono < z samolotów i śmigłowców transportowych w pojemnikach umieszczonych na drewnianych paletach. Początkowo wysokie, dochodzące do 4 m wysokości sitowie, umożliwiało ukrywanie się rozbitych pododdziałów irańskich. Z chwilą użycia przez Irakijczyków napalmu stało się ono straszliwą pułapką. W operacji tej irackie lotnictwo wykonywało zadania z natężeniem do 500 lotów bojowych w ciągu doby. Natarcie zgrupowania "Południowego", zmierzające do zdobycia Basry załamało się na głębokiej obronie 3 Korpusu.

Irańskie stanowisko ogniowe w okolicacłi Qasr-e Shirin.

Irackie umocnienia w okolicach Basry.

Operacja "Badr" zakończyła się klęską irańskich zgrupowań uderzeniowych, głównie ze względu na niedostateczną osłonę własnego lotnictwa, słabą obronę przeciwlotniczą, brak ciężkich środków przeprawowych i niewielką liczbę czołgów potrzebnych do przełamania obrony na kierunku Basry. Straty wśród wojsk irackich wyniosły 12000 żołnierzy oraz 45 czołgów. Irańczyków operacja "Badr" kosztowała 25000-30000 zabitych i rannych, co równało się utracie około 50% sił zgrupowania uderzeniowego nacierającego przez bagna Hoveyzy.

Klęska operacji "Badr" nie wpłynęła na obniżenie aktywności dowództwa irańskiego. Od kwietnia do grudnia 1985 roku wojska irańskie wykonały ponad 40 uderzeń siłami od batalionu do dywizji na różnych odcinkach frontu. Celem tych działań było nękanie obrony irackiej, wyczerpanie zasobów przeciwnika i stworzenie warunków do rozpoczęcia kolejnej ofensywy. W tym czasie dowództwo irackie doskonaliło system obrony własnych wojsk oraz tworzyło odwody na wypadek ataku wojsk przeciwnika.

Operacja "Wal-Fajr 8"

W 1986r. dowództwo irańskie zrealizowało operację "Wal-Fajr 8", której celem było rozbicie irackiego 7 KA, zdobycie portu Al-Faw i bazy morskiej Umm Qasr. Tym samym zostałby zrealizowany zamiar przywódców irańskich - odcięcie Iraku od Zatoki Perskiej. Iracki 7 KA (11, 15 DZ) bronił Półwyspu Al-Faw - od Abdu al-Kharib do portu Al-Faw - w pasie szerokości około 80 km. Obrona korpusu zorganizowana była poza rzeką Shatt al-Arab, której szerokość wynosiła od 300-800 m. Od południa półwysep oblewały wody Zatoki Perskiej. Centrum półwyspu stanowił grząski, podmokły, obsadzony gęstymi gajami palmowymi grunt. Ruch ciężkiego sprzętu był możliwy jedynie po trzech drogach biegnących wzdłuż wybrzeży i przez jego centralną część. W pierwszej i drugiej dekadzie lutego 1986r. w obszarze tym panowała deszczowa i mglista pogoda. Do realizacji zadania dowództwo irańskie wydzieliło 21, 77 DP, dywizje strażników rewolucji "Fadżr" i "Nasr", 55 Brygadę Powietrzno-Desantową i 37 Brygadę Piechoty Morskiej.

Karabin samoczynny G3 w wersji z kolbą stałą (G3A3) wszedł do uzbrojenia Bundeshwery w roku 1959 i wkrótce stał się przebojem firmy Heckler i Koch. Chociaż dużo droższy od FN FAL, cieszył się opinią bardziej niezawodnego i odpornego na zaniedbania obsługi. Broń działa na zasadzie odprowadzania gazów, zamek ryglowany układem rolek. Armia Szacha Iranu zakupiła karabiny G3A3 w latach siedemdziesiątych.
G3 był rozwinięciem hiszpańskiego karabinu CETME, który z kolei oparty był na wywiezionej z Niemiec dokumentacji karabinu Sturmgewehr 45 firmy Mauser z zamkiem ryglowanym układem rolek, przejętym z MG 42.

Dane Techniczne:

Kaliber	7.62 mm
Długość całkowita	1025 mm
Długość lufy	450 mm
Masa załadowanej broni	5.03 kg
Zasilanie:	magazynek 20.nabojowy
Szybkostrzelmność teoret.	600 strz./min.
Prędkość wylotowa pocisku	800 m/s
Zasięg skuteczny	600 m

Karabin samoczynny AKM (wersja rumuńska) jest unowocześnioną wersją AK 47, wprowadzoną do uzbrojenia Armii Radzieckiej w roku 1959. Produkcja AKM rozpoczęła się w krajach satelickich nieco później, w połowie lat sześćdziesiątych. W Rumunii wytwarzana jest wersja AKM z bardzo charakterystycznym przednim drewnianym uchwytem. Dwie partie tej broni zakupił w tym kraju rząd Iraku, zanim w roku 1978 uruchomiono produkcję karabinów M 70B na licencji jugosłowiańskiej.

Dane Techniczne:

Kaliber	7.62 mm
Długość	870 mm
Długość lufy	415 mm
Szybkostrzelność teoret.	600 strz./min.
Prędkość wylotowa pocisku	715 m/s
Zasilanie:	magazynek 30.nabojowy
Masa załadowanej broni	3.9 kg
Zasięg skuteczny	400 m

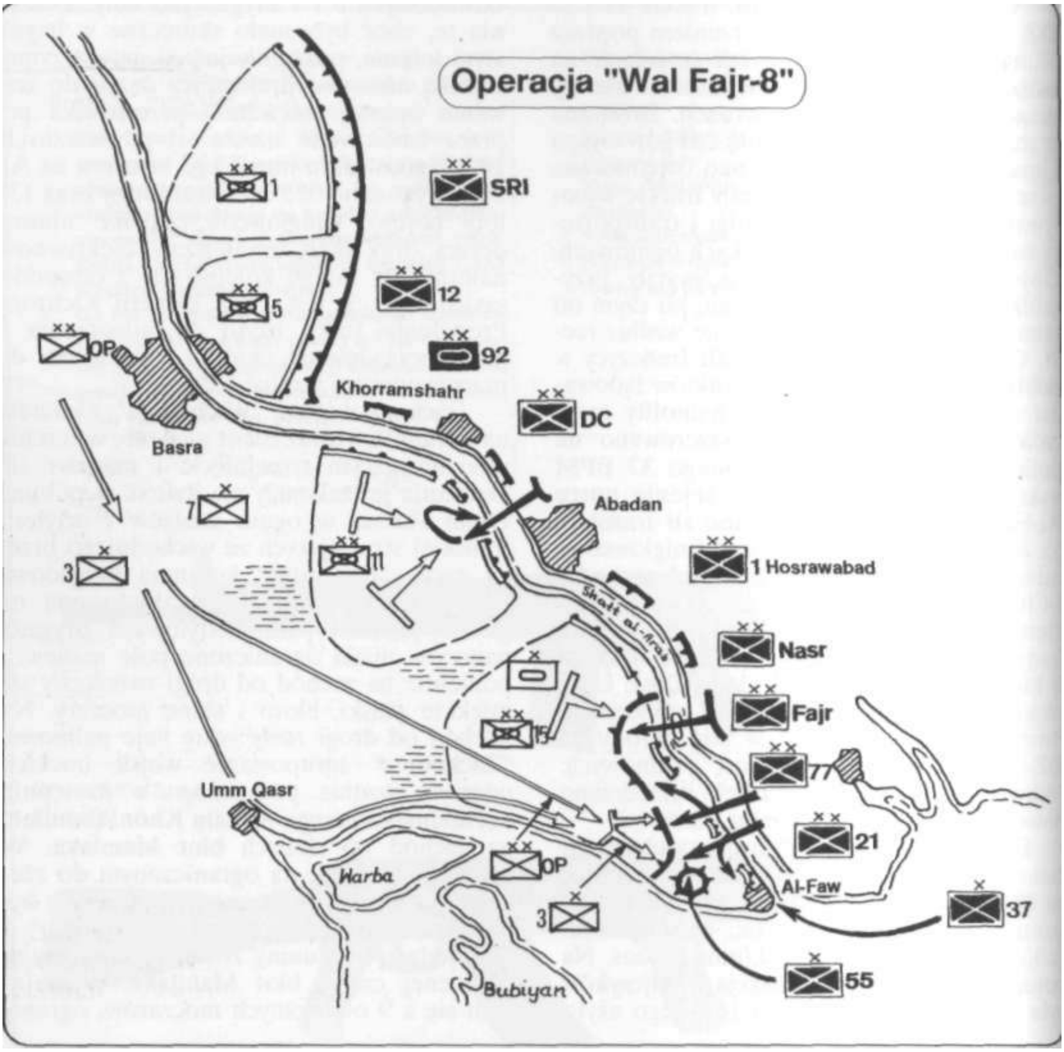
O 22.00 10 lutego 1986r. irackie 11 i 15 DZ zostały zaskoczone uderzeniem poprzez Shalt al-Arab dwóch dywizji irańskich na oddzielnych kierunkach. Ciemności i ulewny deszcz utrudniały ocenę sytuacji. Broniona przez wzmocnioną kompanię czołgów wyspa Umm Rassas została szybko opanowana przez Irańczyków. Pododdziały irackie wycofywały się pozostawiając czołgi i transportery opancerzone na stanowiskach ogniowych. Obydwie dywizje irańskie uchwyciły przyczółki na przeciwległym brzegu, po czym od rana rozpoczęły ich rozszerzanie wzdłuż rzeki. Główne uderzenie wykonali Irańczycy w pobliżu miasta Siba. Sześć punktów lądowania szybko przemieniono w jednolity przyczółek, z którego natarcie skierowano na południe. W nocy z 10/11 lutego 37 BPM wykonała desant z morza w rejonie portu Al-Faw. Rano 11 lutego część sił irańskiej 55 BPD działając jako desant śmigłowcowy zablokowała drogę do Al-Faw od zachodu. 14 lutego zdobyto port i miasto Al-Faw atakiem z północy i zachodu. Następnie wojska irańskie rozwinęły natarcie wzdłuż wybrzeża w kierunku bazy morskiej Umm Qasr. Uderzenie irańskiego zgrupowania północnego również skierowane było w pas obrony 15 DZ i spełniało rolę działań osłonowych. Uchwycony w nocy przyczółek rozszerzano powoli na północ, w kierunku Basry.

Dowództwo irackie prawdopodobnie sądziło, że głównym zagrożeniem jest natarcie na Basrę. Dlatego 12 lutego część sił 11 DZ kontratakowała przeciwnika, co doprowadziło do odebrania wyspy Umm Rassas. Na południowym kierunku reakcja Irakijczyków była powolna. Dopiero 13 i 14 lutego użyto odwodowych 3 i 7 brygad piechoty. Działania te, choć były mało skuteczne w bagnistym terenie, pozwoliły jednąkjpwstrzymać, irańską ofensywę. Irakijczycy dążyli do zerwania operacji zaczepnej przeciwnika poprzez zmasowane użycie sil powietrznych. 14 lutego, w dniu irańskiego szturmu na Al-Faw, wykonano 355 samolololotów oraz 134y loty bojowe śmigłowców, jedynie ulewny deszcz oraz mgły zmniejszały efektywności nalotów. 21 lutego kolejne siły z odwodów sąsiedniego 3 KA oraz Dywizji Ochrony Prezydenta Iraku użyto do utworzenia 3 grup brygadowych, które skierowano do przeciwuderzeń wzdłuż 3 dróg.

Iracka kolumna "Wschodnia" nacierała na południe wzdłuż Shalt al-Arab, w terenie umożliwiającym rozwinięcie i manewr sił. Działania jej załamały się jednak w pobliżu Umm Rassas w ogniu czołgów i artylerii irańskiej strzelających ze wschodniego brzegu rzeki. "Centralna" kolumna brygadowa ruszyła na południc drogą zbudowaną na granicy plantacji palm daktylowych. Brygada pancerna miała ograniczone pole manewru ponieważ na zachód od drogi rozciągały się miękkie piaski, błoto i słone moczary. Na wschód od drogi rosły gęste gaje palmowe. "Zachodnie" zgrupowanie wojsk irackich uderzyło wzdłuż północnego a następnie wschodniego brzegu Kanału Khor Abdullah, na zachód od słonych błot Mamlaka. W otwartym terenie, na ograniczonym do szerokości drogi pasie, manewr sił irackich był bardzo ograniczony. Ruch "Centralnej" i "Zachodniej" kolumny został zatrzymany w północnej części błot Mamlaka, składających się z 9 oddzielnych moczarów, ograni-

Wojskn irańskie na przyczółku w czasie operacji "Wal Fajr-8".

czonych walami ziemnymi o wysokości około 1,2 m. Podwyższenia te wykorzystywali Irańczycy jako pozycje obronne, służące do odparcia kontrataków przeciwnika. Kolejne rubieże terenowe zdobywane przez Irakijczyków w ciągu dnia były odbijane przez wojska irańskie w nocy. Irackie kolumny przesunęły się o siedem kilometrów w ciągu trzech tygodni ciężkich walk wśród grzęzawisk i ulewnego deszczu. W polowie marca dowództwo irackie zrezygnowało z prób odzyskania zajętej przez Iranczyków części Półwyspu Al Faw. Decyzja została podjęta w wyniku bezskuteczności przeciwuderzeń własnych wojsk oraz w obliczu groźby kolejnych ofensyw irańskich zgrupowań ześrodkowanych w pobliżu Basry, Bostan i Qasr-e Shirin.

Efektem irańskiej operacji "Wal-Fajr 8" było zdobycie irackiego portu Ąl-Faw oraz części, to znaczy około 120 km półwyspu. Tym samym Irak został odcięty od Zatoki Perskiej ponieważ artyleria irańska mogła ostrzeliwać jedyną drogę wiodącą do Umm Qasr. Sukces ten miał wydźwięk raczej propagandowy niż znaczenie strategiczne ponieważ statki i okręty irackie nie wypływały na wody Zatoki Perskiej. Obecność irańskich wojsk na Płw. Al-Faw była za to realnym zagrożeniem dla Kuwejtu, który wspomagał finansowo Irak. Ponadto dowództwo irańskie udowodniło możliwość przełamania obrony irackiej, czego nie dokonano od 4 lat. Mogło to świadczyć o wzroście siły Iranu.

OSTATNIE WALKI

W marcu 1986 roku dowództwo irańskie ogłosiło powszechną mobilizację i rozpoczęło przygotowania do ofensywy mającej zakończyć wojnę. Od maja 1986 roku do grudnia 1987 roku przeprowadzono serię operacji zaczepnych pod wspólnymi kryptonimami "Karbala" i "Fath", jednakże poza niewielkimi zdobyczami terenowymi nie osiągnięto wyraźnych sukcesów. Poszczególne bitwy pochłaniały wiele istnień ludzkich, zużywano sprzęt bojowy, którego zasoby już wcześniej znacznie się zmniejszyły. Obrona iracka była bardzo dobrze zorganizowana. Dowództwo irackie dysponowało kilkakrotnie większą ilością samolotów, / czołgów i innego sprzętu. Linie obronne rozbudowano z wykorzystaniem naturalnych i sztucznych przeszkód terenowych. Żołnierze posiadali kilkuletnie doświadczenie bojowe.

Wykorzystując swą przewagę techniczną i ilościową w 1988 roku Irak rozpoczął szereg ofensyw, które zmieniły bieg wojny. Od stycznia do marca wykonano kilka uderzeń na północnym i centralnym odcinku frontu mających odwrócić uwagę dowództwa irańskiego od kierunku południowego. W tym czasie, w pobliżu Habaniyah i Al-Hara oraz Ar-Ramadi szkolono zgrupowanie wojsk mające wziąć udział w przyszłej operacji zaczepnej. Część tych sił kierowano do rejonów koncentracji drogą okrężną, co sprawiało wrażenie, że były wysyłane na północ kraju, gdzie toczyły się walki. Tymczasem trafiały one w obszar An-Nasiriya, Basra, tj. na południe kraju. Do uderzenia przygotowano związki taktyczne z 3 i 7 KA oraz 1 Korpusu Gwardii Republikańskiej. Dwa tygodnie przed operacją rozmieszczono w rejonie działań duże zapasy amunicji, w tym chemicznej. Irakijczycy planowali wykonać natarcie 17 kwietnia, pierwszego dnia Ramadanu. Był to okres, kiedy Irańczycy zmieniali swoje wojska na froncie. Tym samym spodziewano się, że pozycje obronne będą słabo obsadzone. Liczebność irańskich

Modlący się żołnierz irański na stanowisku bojowym.

wojsk, rozmieszczonych na Półwyspie Al-Faw, zmniejszyła się w tym czasie z 30000 do 8000 żołnierzy. Irańskim liniom obronnym brakowało głębokości. Znaczna część zapór inżynieryjnych nic została wykończona. Brakowało dostatecznej ilości pól minowych. Główny wysiłek obrony irańskiej skupiony był naokoło portu Al-Faw.

Czas irackiej ofensywy został wybrany tak, aby poza strategicznym (odpływ sił irańskich), osiągnąć również taktyczne zaskoczenie. Kiedy irańscy żołnierze uczestniczyli w uroczystej wieczerzy przed miesiącem postu, Irakijczycy pod osłoną ciemności przygotowywali się do alaku. O 5.00 17 kwietnia 1988 roku operacja "Błogosławiony Ramadan" rozpoczęła się uderzeniem sił 7 KA wzdłuż brzegu Shall al-Arab. W artyleryjskim przygotowaniu ataku użyto pocisków wypełnionych gazem bojowym. Wzdłuż, drogi centralnej i od zachodu nacierały siły Gwardii Republikańskiej. Irakijczycy mieli liczebną przewagę sięgającą 6:1. Pogoda sprzyjała użyciu lotnictwa, które w pierwszym dniu walk wykonało 318 lotów bojowych.

Wojska irańskie stawiały krótki opór. Żołnierze irańscy nie wykazywali chęci do walki, ich dowódcy reagowali na trudne sytuacje z dużym opóźnieniem. Nie potrafiono skupić obrony wzdłuż nielicznych dróg. W niedługim czasie rozpoczęło ogólny odwrót poprzez Shatt al-Arab, zakłócony zniszczeniem przez myśliwce irackie dwóch spośród trzech mostów pontonowych łączących Iran z Półwyspem Faw. Znaczną ilość ciężkiego sprzętu pozostawiono po irackiej stronie. W ciągu 36 godzin ofensywy irackiej Półwysep Faw został wyzwolony.

W ciągu następnych miesięcy dowództwo irackie zrealizowało kilka operacji zaczepnych, w wyniku których odzyskano zajęte uprzednio przez przeciwnika, obszary w pobliżu Basry, Mchran, Majnoon, Zubaidat. 17 lipca 1988 roku prezydent Islamskiej Republiki Iranu Chamenei wysłał list do sekretarza Generalnego ONZ prosząc go o pośrednictwo w sprawie przerwania ognia. Decyzja strony irańskiej podyktowana była wieloma czynnikami, w tym przede wszystkim ciężką chorobą głównego orędownika wojny ajatollacha Chomeiniego, ostatnimi zwycięstwami Iraku, zmęczeniem społeczeństwa, dużymi stratami wśród wojsk własnych, wyczerpaniem zasobów finansowych państwa, destabilizacją gospodarki i wielu innymi. Dzień później prezydent Iraku Husscin wezwał przywódców Iranu do przystąpienia do pokojowych negocjacji. Obie strony wysuwały roszczenia odnośnie określenia odpowiedzialnego za wybuch wojny, odszkodowań wojennych, wymiany jeńców.

O świcie 20 sierpnia przerwano wałki na całym froncie. 24 sierpnia 1988 roku doszło do pierwszych rozmów pokojowych. Jednocześnie ONZ skierowała 350 oficerów i żołnierzy do nadzorowania rozejmu.

Irackie stanowisko przeciwlotnicze.

Wojna nie przyniosła żadnemu z państw korzyści politycznych ani terytorialnych. Spowodowała za to straty, z których część jest trudna do określenia, takich jak zaniedbania w gospodarce, nauce i oświacie, zmiany w psychice ludzi, rozbite rodziny, osierocone dzieci, zerwane kontakty międzynarodowe, pogłębiona na długi czas nienawiść między narodami zdanymi na siebie przez sąsiedztwo. Mężczyźni powołani do służby wojskowej na okres kilku lal mieli trudności z przystosowaniem się do życia w normalnych warunkach poprzez to, że tracili umiejętności zawodowe oraz długo zachowywali brutalny sposób bycia cechujący pobyt na froncie. Byli przez to sprawcami sporów z pracodawcami, konfliktów rodzinnych, zakłóceń porządku publicznego. Dziesiątki tysięcy dezerterów nie mogło pracować legalnie. Stojąc poza nawiasem społeczeństwa, aby przeżyć, dokonywali wielu przestępstw, w tym napadów rabunkowych. Demobilizacja armii spowodowała, że problemem stało się zatrudnienie byłych żołnierzy, których miejsca w czasie wojny zajęli głównie robotnicy egipscy. O skali frustracji wracających z frontu Irakijczyków może świadczyć fakt zamordowania ponad 1000 Egipcjan w październiku i listopadzie 1989 roku.

Wojna Irak-Iran pokazała łatwość z jaką rządzący mogą zepchnąć społeczeństwa w otchłań nieszczęść i zniszczeń. Nie zadziałał żaden mechanizm polityczny ani społeczny, który powstrzymałby dwóch autokratów przed realizacją wybujałych ambicji. Nie ponieśli oni też żadnych konsekwencji swych działań. Fenomen ten można wytłumaczyć tylko silną indoktrynacją społeczeństwa i eliminacją opozycji politycznej.

MILITARNA OCENA WOJNY

Liczebność i wyposażenie sił zbrojnych obu państw różniły się znacznie, zarówno na początku, jak i pod koniec wojny. Przywódcy irańscy nigdy nie wyrównali dysproporcji w zakresie uzbrojenia w stosunku do wojsk przeciwnika, a brak nowoczesnych systemów w siłach zbrojnych Iranu próbowano zastąpić masowym użyciem piechoty. Dowództwo irackie położyło z kolei nacisk na rozbudowę wojsk pancernych i lotnictwa. Piechota była nie docenianym rodzajem wojsk, co mściło się w trudnych warunkach atmosferycznych, w nocy oraz ciężkim do pokonania terenie. Siły zbrojne obu państw miały rozbudowane równolegle dwie przeciwstawne sobie w pewnym sensie struktury organizacyjne. W Iranie tworzyły je wojska regularne i Korpus Strażników Rewolucji Islamskiej, w Iraku - wojska regularne i Korpus Gwardii Republikańskiej. Dwoistość sił zbrojnych podyktowana była względami politycznymi i miała negatywny wpływ na realizację zadań bojowych.

Ranne dziecko w szpitalu w Ilam

Poniżej - ranni irańczycy w niewoli.

I

MIĘDZYNARODOWE IMPLIKACJE KONFLIKTU

Światowe mocarstwa uważały obszar Zatoki Perskiej za szczególnie ważny pod względem strategicznym i dlatego dążyły do wyciszenia konfliktu ponieważ każde z nich obawiało się nieobliczalnych następstw wsparcia jednej ze stron. Jednocześnie wiele państw nie widziało powodów do zerwania dotychczasowych więzi gospodarczych, tym bardziej iż w walczących krajach potęgowało się zapotrzebowanie na materiały wojenne oraz inwestycje, tj. modernizację szlaków komunikacyjnych czy też odbudowę zniszczonych zakładów przemysłowych. Zamówienia Iraku i Iranu przynosiły przez osiem lat olbrzymie zyski zagranicznym firmom. Interesy były o tyle bezpieczne, że Iran słynął z solidności w spłacie zobowiązań, z kolei Irak dysponował funduszami własnymi i środkami pieniężnymi przekazywanymi przez kilka krajów arabskich, głównie Arabię Saudyjską, Kuwejt i Jordanię.

Walczące strony były zaopatrywane w wielu przypadkach przez tych samych dostawców, którzy w latach 1982-86 sprzedali obu krajom sprzęt wojskowy i inne środki walki w następujących wielkościach: ZSRR - 15,3 mld $ do Iraku i 240 mln $ do Iranu, Chiny - 3,3 mld $ do Iraku i 1,2 mld $ do Iranu, Francja 4,5 mld $ do Iraku i 40 mln $ do Iranu, Polska 525 mln $ do Iraku i 20 mln $ do Iranu, Czechosłowacja 410 mln $ do Iraku i 30 mln $ do Iranu, Wielka Brytania 70 mln $ do Iraku i 80 mln $ do Iranu. Republika Federalna Niemiec realizowała dostawy tylko dla Iraku wartości 625 mln $, a USA za 10 mln $ do Iranu.

Irakijczycy mieli do końca wojny dobre stosunki polityczne z Francją, której przedstawiciele uważali Irak za kraj nowoczesny, będący zaporą na drodze fundamentalizmu irańskiego. Dzięki dogodnym umowom Irak otrzymywał najnowocześniejsze uzbrojenie i wyposażenie zakładów zbrojeniowych. W 1988r. wojska irackie użyły gazów bojowych przeciwko ludności cywilnej w Kurdystanie oraz zniszczyły 4000 osad i wiosek usuwając rdzennych mieszkańców z 60 % terenów zajmowanych przez nich do tej pory. W ich miejsce wprowadzono imigrantów arabskich z obszarów zamienionych na kompleksy wojskowe.

W związku z tymi faktami wzajemne stosunki uległy ochłodzeniu. W 1989r. żona prezydenta Francji Danielle Mitterand zorganizowała w Paryży konferencję prasową poświęconą problemowi kurdyjskienu. Nie chciano jednak zbyt otwarcie atakować przywódców Iraku za łamanie praw człowieka ze względu na należności Iraku za sprzęt wojenny, których spłaty mogły być wstrzymane przez Irak pod jakimkolwiek pratekstem. Problemem kurdyjskim zajęły się także inne państwa lecz starano nie drażnić S. Husseina. Podobne stanowisko zajmowała Wielka Brytania uważając, że od sprawy kurdyjskiej ważniejsze jest utrzymanie wzajemnych kontaktów. Przeciwko restrykcjom występował także rząd USA, który od połowy wojny utrzymywał ożywione stosunki z Irakiem. Amerykańskie służby wywiadowcze dostarczały zdjęcia satelitarne określające położenia wojsk irańskich. Irak stał się także piątym co do wielkości importerem pszenicy amerykańskiej. Mimo poprawnych wzajemnych stosunków w 1988r. w Kongresie USA przygotowano ustawę o zapobieganiu ludobójstwu, która została opracowana przez senacką komisją spraw zagranicznych pod wpływem wizyty jej członków w Kurdystanie. Administracja Reagana nie dopuściła jednak do wprowadzenia jej w życie. Milczenie w tej sprawie zachowały również państwa Układu Warszawskiego.

Pod koniec wojny ochłodzeniu uległy też stosunki Iraku z krajami arabskimi z powodu deportacji cudzoziemskich robotników pracujących dotychczas w Iraku (głównie Egipcjan) i żądania przez Irak kolejnych dotacji finansowych na prowadzenie wojny.

W tym samym czasie Iran nawiązywał zerwane wcześniej kontakty międzynarodowe na całym świecie, co było procesem powolnym ze względu na ideologię i szczególne wypowiedzi przywódców tego państwa wobec mocarstw oraz szerzenie wszelkimi sposobami fudamentalizmu islamskiego w innych krajach .

Polityka ONZ wobec Iraku i Iranu nacechowana była brakiem zdecydowania co do określenia winnego za wybuch wojny. Poza rezolucjami, oświadczeniami i formalnym wprowadzeniem embarga na dostawy broni zrobiono bardzo niewiele w celu zakończenia konfliktu. Po podpisaniu rozejmu nie zorganizowano procesów sądowych za stosowanie broni chemicznej, nie zastosowano żadnych sankcji za łamanie praw człowieka, nie kontrolowano procesu rozbrojenia, zlekceważono sygnały służb dyplomatycznych różnych państw o przygotowywaniu kolejnej wojny przez Irak. Brak skuteczności ONZ wywołał u S.Husseina poczucie bezkarności co doprowadziło do kolejnej agresji, tym razem przeciwko dotychczasowemu sprzymierzeńcowi - Kuwejtowi. •

Działania obu stron cechowało angażowanie znacznego potencjału militarnego, w niektórych operacjach brało udział od 50000 do 150000 żołnierzy. Rozmach ich był jednak niewielki. Wpływały na to trudne warunki terenowe, konieczność realizacji zadań w nocy w celu zniwelowania braku czołgów, zacięty opór przeciwnika, czasami - brak zdecydowania dowódców.

W zabezpieczeniu działań bojowych czołowe miejsce zdobyły: rozpoznanie, zabezpieczenie inżynieryjne, obrona przeciwchemiczna, ubezpieczenie, logistyka. Nieefektywne rozpoznanie lotnicze powodowało przeniesienie ciężaru określenia położenia przeciwnika na wojska lądowe, które poza najprostszymi środkami do wykrywania celów, nie dysponowały jednak wyspecjalizowanym sprzętem. Zabezpieczeniu inżynieryjnemu sprzyjała niewielka dynamika działań. Wojska inżynieryjne budowały w trudnym, bagnistym terenie drogi, sypały wały ziemne osłaniające czołgi i inne pojazdy przed ogniem przeciwnika, zakładały pola minowe, zapory elektryczne, zasieki, zapewniały przeprawy przez rzeki i bagna. Obrona przeciwchemiczna została doceniona w połowie 1984 roku, kiedy to Irakijczycy użyli gazów bojowych. Na masową skalę stosowano w zaporach inżynieryjnych fugasy z mieszanką zapalającą. Ubezpieczenie pozwalało ustrzec wojska przed zaskoczeniem. Z reguły przed główną linią obronną tworzono rubież posterunków ubezpieczających, które pod naciskiem przeciwnika odchodziły do tylu wciągając go w obszary, gdzie przygotowane były pola minowe, ogień artylerii, rubieże ogniowe oddziałów czołgów. Bardzo ważne znaczenie miała logistyka. Zużycie środków materiałowych przekraczało najwyższe normy przyjmowane przez planistów. W jednej z operacji obronnych zapasy amunicji wojsk irackich zostały wyczerpane do tego stopnia, że zdecydowano się na ich uzupełnienie transportem lotniczym z baz materiałowych w Egipcie.

Wojna Irak-Iran zakończyła się po 8 latach morderczych walk równic szybko, jak się zaczęła. Nie rozwiązała ona problemów, dla których została wywołana. Można uznać, że jedynym pozytywnym skutkiem jest brak zwycięzcy, przez co nie została naruszona krucha stabilizacja w rejonie Zatoki Perskiej. Inny wynik wojny prawdopodobnie spowodowałby lawinę konfliktów politycznych i zbrojnych w obszarze całego Bliskiego Wschodu.

Koszty wojny Irak - Iran

Koszty	Iran	Irak
Koszty ludzkie		
Ranni	600.000-1.200.000	400.000-700.000
Zabici	450.000-730.000	150.000-340.000
Uchodźcy	2.000.000	400.000
Jeńcy wojenni	45.000	70.000
Koszty finansowe (w mld. dolarów)		
Zakupy uzbrojenia	7	25
Eksport ropy naftowej	10	55
Rurociągi	-	3
Transport	1	9
Ubezpieczenie wojenne	1	-
Import produktów wytwarzanych z ropy naftowej	5	-
Odszkodowania dla rodzin	10	4
Pensje wojskowych	10	10
Naprawa urządzeń zniszczonych w czasie działań wojennych	5	3
Straty w innych dziedzinach gospodarki narodowej	20	50
Straty	69	159